

Energetska Efikasnost

u udruženjima
općina - EeMA

MAPA PUTA ZA OBLAST ODRŽIVOG KORIŠTENJA ENERGIJE
ZA SAVEZE LOKALNIH SAMOUPRAVA U ZEMLJAMA
JUGOISTOČNE EUROPE

Dio 1

IZGRADIMO ZAJEDNO ENERGETSKI ODRŽIVE OPĆINE U ZEMLJAMA
JUGOISTOČNE EUROPE

Energetska Efikasnost

u udruženjima
općina
- EeMA

*MAPA PUTA ZA OBLAST ODRŽIVOG KORIŠTENJA
ENERGIJE ZA SAVEZE LOKALNIH SAMOUPRAVA* | **Dio 1**
U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE

IZGRADIMO ZAJEDNO ENERGETSKI ODRŽIVE OPĆINE U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE

Urednice

M.Sc.Vesna Kolega, Dipl. Ing.
M.Sc. Dubravka Bošnjak, Dipl.Oec.

Autor

M.Sc. Vesna Kolega, Dipl.Ing.

Asocijacije općina – partneri na Projektu EeMA

Zajednica opština Crne Gore

Koordinator projekta, Ivana Lačević, Dipl. Polit.

Zajednica jedinica lokalne samouprave Republike Makedonije

Koordinator projekta, Aleksandar Arsovski, Dipl. Ing.

Asocijacija Kosovskih opština

Koordinator projekta, Salvador Elmazi, Dipl. Ing.

Savez općina i gradova Federacije Bosne i Hercegovine

Koordinator projekta, Jelena Bašić, Dipl. Ing.

Savez opština i gradova Republike Srpske

Koordinator projekta, Predrag Pajić, Dipl. Oec.

Stalna konferencija gradova i opština - savez gradova i opština Srbije

Koordinator projekta, Mr.Sc. Aleksandar Popović, Dipl. Ing.

GIZ - ORF EE i ORF MMS tim

M.Sc.Dubravka Bošnjak, Dipl.Oec. Project Manager

Ilija Sazdovski, Dipl.Ing. Country Coordinator, Makedonia

Avni Sfishta, Dipl.Ing. Country Coordinator, Kosovo

JasnaSekulović, Dipl.Bio. Project Manager and Country Coordinator, Crna Gora

Sanela Veljkovski, Dipl.Ing. Country Coordinator, Srbija

Emina Durmo, M.A./LL.M., Adviser for Gender Equality/Gender Mainstreaming

Grafički i tekst dizajn

Dario Pejčinović, student

Tamara Čolović, student

Izdavač

Deutsche Gesellschaft für

Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Open Regional Funds for South-East Europe– Energy Efficiency & Modernisation of Municipal Services

Registered offices

Bonn and Eschborn, Germany

GIZ Regional office Sarajevo, Zmaja od Bosne 7-7a,

Importanne Centar 03/IV

71 000 Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

T+ 387 33 957 500 F + 387 33 957 501

GIZ-BosnienHerzegowina@giz.de

www.giz.de/regional-funds-southeasteurope

On behalf of the

German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ) and

Swiss Development Cooperation (SDC)

Odgovoran

Johannes Elle, Dipl. Ing.

Izjava o odricanju odgovornosti

Informacije, interpretacije i zaključci u ovoj brošuri predstavljaju mišljenja autora i ne odražavaju nužno stajalište Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

PREDGOVOR

Zemlje Jugoistočne Europe u mnogim aspektima prolaze izazovnu tranziciju. Prema tome, logično je da vodeći cilj bude razvoj stabilnih i prosperitetnih društava, koja čine vitalni dio europske porodice.

Energetska efikasnost čini opipljivim velike zahtjeve i izuzetne mogućnosti pojma "tranzicija". Prilično neefikasno korištenje energije u zemljama Jugoistočne Europe će proširiti raskorak između njih i ekonomski i socijalno uspješnih društava u Europi. Usvajanje pristupa održivog korištenja energije predstavlja važan kamen temeljac u izgradnji prosperitetnog društva koje napreduje ka centralnom krugu europske porodice.

Općine imaju ključnu ulogu u procesu tranzicije ka prosperitetnim društvima. One predstavljaju lokalne zajednice na čijoj osnovi su izgrađene države. Istovremeno, energetska efikasnost je opipljiva lokalna tema: u objektima lokalnih samouprava, u domovima porodica, u radu lokalnih preduzeća ili na ulicama općine.

Sve veći broj općina Jugoistočne Europe ima volju da krene putem ka "održivoj energiji" i da se uključi u pozitivnu tranziciju. Prema tome, ova tema postaje sve značajnija za njihove općinske saveze: za razmjenu iskustava njihovih članova i za širenje dobrih pristupa koji se odmah mogu primijeniti, kao i za zastupanje praktičnih ideja kako poboljšati okvirne uslove za općine u odnosu na nacionalne donosioce politika i vlade.

Savezi lokalnih samouprava Jugoistočne Europe su preko radne grupe NALAS-a za energetske efikasnosti zatražile od GIZ-ovih otvorenih regionalnih fondova za Jugoistočnu Europu (ORF), "Modernizacija općinskih usluga" i "Energetska efikasnost" da ih podrže u jačanju njihove uloge u podsticanju održivog korištenja energije. Savezno ministarstvo za ekonomsku saradnju Njemačke (BMZ), koje je finansiralo i pokrenulo projekat i Švicarska agencija za razvoj i saradnju (SDC) odobrili su ORF regionalni projekat "Energetska efikasnost u udruženjima općina". U jesen 2014. godine, u okviru projekta, započeta je realizacija četiri radna paketa o učenju među kolegama, o pilot projektima koji se mogu replicirati, o kapacitetima za političko lobiranje i o izradi mapa puta za saveze lokalnih samouprava o načinu poduzimanja radnji za provođenje aktivnosti u pravcu održivog korištenja energije.

Ova Mapa puta je urađena u procesu konsultacija između uključenih saveza lokalnih samouprava iz Jugoistočne Europe na regionalnom nivou. Urađena je na osnovu njihovih iskustava iz prethodnih aktivnosti i sadrži olakšice za njihove buduće misije.

Očekujemo da će se ova Mapa puta koristiti kao smjernica za buduće angažovanje saveza lokalnih samouprava i općina. Dalje, nadamo se da će ona poslužiti kao dobra osnova za dalji dijalog i promišljanje relevantnih zainteresovanih strana u zemljama Jugoistočne Europe u pogledu načina za razvoj njihovih struktura za uspješno sprovođenje politika održive energije u pravcu razvoja prosperitetnih društava.

Johannes Elle
GIZ ORF EE

Christophe di Marco
GIZ ORF MMS

UVOD

Regionalni projekat "Energetska efikasnost u udruženjima općina - EeMA" podržava saradnju između saveza lokalnih samouprava sa područja Jugoistočne Europe. Svi partneri su izrazili spremnost za jačanje saradnje u oblasti energetske efikasnosti obnovljivih izvora energije i za davanje doprinosa smanjenju potrošnje energije, povećanju energetske efikasnosti i smanjenju emisije ugljika.

Svrha regionalne saradnje je razmjena znanja i iskustava u oblasti uvođenja mjera za jačanje energetske efikasnosti i smanjenje emisije CO₂. Promocija i podizanje svijesti javnosti o energetske efikasnosti i zajednički nastupi na regionalnim i međunarodnim događajima će naglasiti ulogu saveza lokalnih samouprava. Prednost predstavlja promovisanje uloge saveza u oblasti energetske efikasnosti na lokalnom nivou kroz pružanje pomoći članovima - gradovima i općinama.

Svrha Projekta je pružanje pomoći i podrške u osnivanju mreže i pružanje pomoći u sprovođenju mjera koje su definisane konceptom projekta. Projekat se sprovodi kroz četiri radna paketa, koji obuhvataju:

- izradu mapa puta za izgradnju kapaciteta lokalnih samouprava za pripremu i sprovođenje lokalnih strategija/politika u oblasti energetske efikasnosti;
- uspostavljanje mentorstva i učenja između ravnopravnih partnera (peer to peer) tj. između saveza lokalnih samouprava i općina koje učestvuju u planiranju ili sprovođenju lokalnih energetskih planova i ostalih planova i programa koji se tiču energetske efikasnosti i održivog korištenja energije;
- razvoj pilot projekata za općine kroz podršku saveza lokalnih samouprava, uz primjenu modela optimizacije troškova; i
- podržavanje političkog dijaloga između saveza lokalnih samouprava i viših nivoa vlasti.

Mape puta i strategije su vrlo često namijenjene usmjeravanju procesa u sprovođenju promjena koje zahtijevaju podršku svih uključenih strana. Ova Mapa puta je posebna vrsta strateškog plana koji daje prijedlog aktivnosti koje savezi lokalnih samouprava u državama Jugoistočne Europe mogu preduzeti u cilju proaktivnog pružanja podrške razvoju energetski održivih općina u zemljama Jugoistočne Europe kao i integrisanju načela rodne ravnopravnosti kao tematske oblasti u energetske efikasnost.

Konačni rezultat zajedničkog rada svih partnera na projektu je *Mapa puta za oblast održivog korištenja energije za saveze lokalnih samouprava u zemljama Jugoistočne Europe*, koja je podijeljena na dva dijela. Prvi dio fokusira se na izazove, barijere i koristi u složenom procesu razvoja energetski održivih općina u zemljama Jugoistočne Europe. Drugi dio u cjelosti je posvećen preduslovima, uslovima i prednostima pristupanja EU Sporazumu gradonačelnika (Covenant of Mayors).

Želimo da zahvalimo svima koji su pružili aktivnu podršku i podatke za izradu mapa puta.

Vesna Kolega

Dubravka Bošnjak

SADRŽAJ

PREDGOVOR	3
UVOD	4
SLIKE	6
SKRAĆENICE	7
VIZIJA I MISIJA MAPE PUTA	8
METODOLOGIJA MAPE PUTA	11
KORISTI OD ENERGETSKI ODRŽIVOG RAZVOJA U OPĆINAMA U JUGOISTOČNOJ EUROPI	13
BARIJERE I IZAZOVI U JAČANJU ENERGETSKI ODRŽIVOG RAZVOJA U OPĆINAMA U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE	15
KRATAK PREGLED STANJA U OBLASTI ENERGETSKE EFIKASNOSTI U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE	16
Pozitivne stvari	16
Manje pozitivne stvari	17
Najbolji načini za poboljšanje stanja u oblasti energetske efikasnosti	17
NAJBOLJI NAČINI ISPUNJAVANJA OBAVEZA IZ NACIONALNIH ZAKONA O ENERGETSKOJ EFIKASNOSTI U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE	19
Makedonija	19
Kosovo	20
Crna Gora	21
Srbija	22
Bosna i Hercegovina	23
Federacija Bosne i Hercegovine	23
Republika Srpska	24
JAČANJE KAPACITETA	25
Jačanje kapaciteta saveza lokalnih samouprava	25
Jačanje kapaciteta lokalne samouprave	26
Jačanje kapaciteta državnih organa	28
KLJUČNA PODRŠKA I UČEŠĆE ZAINTERESOVANIH STRANA	30
KANALI KOMUNIKACIJE I KAMPANJE ZA PODIZANJE SVIJEŠTI JAVNOSTI	37
Energetski dani u općinama u Jugoistočnoj Europi	41
ZNAČAJNIJI PROJEKTI ENERGETSKE EFIKASNOSTI U OPĆINAMA U JUGOISTOČNOJ EUROPI	46
RODNA RAVNOPRAVNOST U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE	51
NAJBOLJI NAČINI ZA RAZVOJ ENERGETSKI RACIONALNE (SMART) OPĆINE U JUGOISTOČNOJ EUROPI	54

SLIKE

SLIKA 1: Savezi lokalnih samouprava u zemljama Jugoistočne Europe	8
SLIKA SLIKA2: Koristi od održive energije u općinama u Jugoistočnoj Europi	13
SLIKA 3: Nova radna mjesta koja su otvorena kroz ulaganja u različite sektore energetike	14
SLIKA 4: Barijere za energetske održiv razvoj u zemljama Jugoistočne Europe	15
SLIKA 5: Zainteresovane strane u procesu energetske održivog razvoja	16
SLIKA 6: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u Makedoniji	19
SLIKA 7: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti na Kosovu ..	20
SLIKA 8: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u Crnoj Gori	21
SLIKA 9: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u Srbiji	22
SLIKA 10: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u FBiH	23
SLIKA 11: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u Republici Srpskoj	24
SLIKA 12: Organizaciona struktura općine	28
SLIKA 13: Kampanje za podizanje javne svijesti u zemljama Jugoistočne Europe	38
SLIKA 14: Dostupni finansijski mehanizmi u EU	42
SLIKA 15: Pregled međunarodnih i nacionalnih mehanizama koji se koriste za realizaciju projekata energetske efikasnosti u zemljama Jugoistočne Europe	43
SLIKA 16: Međunarodni finansijski instrumenti za razvoj energetske održivih općina u zeml- jama Jugoistočne Europe	43
SLIKA 17: DUNAVSKI transnacionalni programi	44
SLIKA 18: Jadransko-jonski transnacionalni programi	45
SLIKA 19: Mediteranski transnacionalni programi	45

SKRAĆENICE

AO - Savez općina

JIE - Jugoistočna Europa

EOO - Energetski održiva općina

RR - Rodna ravnopravnost

GM - Integracija načela rodne ravnopravnosti

EE - Energetska efikasnost

OEI - Obnovljivi izvori energije

gNEZ - Gotovo nulta energetska zgrada

SG - Sporazum gradonačelnika¹

OLS - Organ lokalne samouprave

SEAP - Akcioni plan za održivu energiju

LEEAP - Lokalni akcioni plan energetske efikasnosti

SUMP - Plan održive urbane mobilnosti

SED - Energetski održiv razvoj

SEA - Ambasadori održive energije

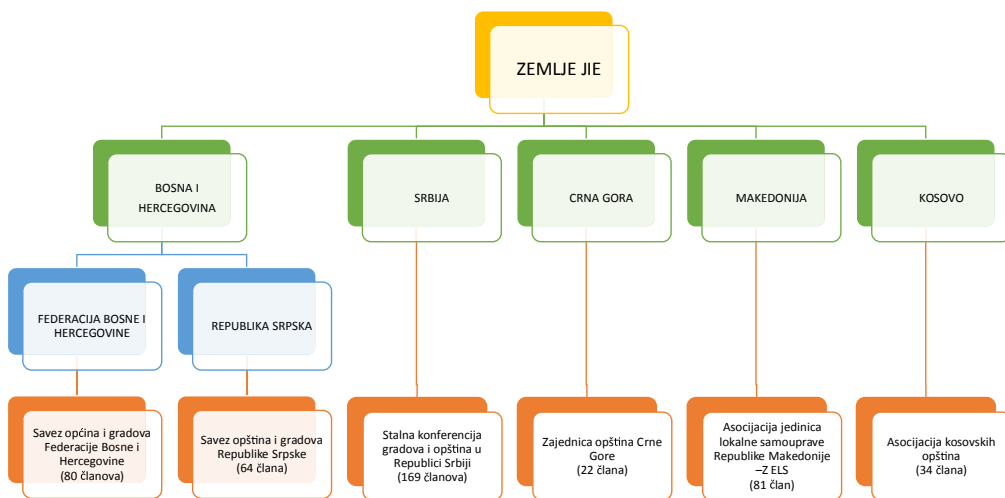
MEEAP - Općinski akcioni planovi energetske efikasnosti

¹ Sporazum gradonačelnika je ambiciozna europska inicijativa koja uključuje lokalne i regionalne vlasti koje se dobrovoljno obavezuju da će povećati energetske efikasnosti i korištenje obnovljivih izvora energije na svojim područjima. Svojom obavezom, potpisnici Sporazuma planiraju da dostignu i premaše cilj Europske unije o smanjenju ispuštanja CO₂ za 20% do 2020. Nakon usvajanja paketa EU "Klima i energija" 2008. godine, Europska komisija je pokrenula inicijativu Sporazum gradonačelnika kako bi potvrdila i podržala napore koje lokalni organi ulažu u sprovođenje politika održive energije. Više informacija o inicijativi SG na www.covenantofmayors.eu

VIZIJA I MISIJA MAPE PUTA

Mape puta postoje za sve vrste politika, tehnologija i procesa. Mape puta i strategije su popularni pojmovi koji se koriste za opisivanje inicijativa, davanje smjernica i pojašnjavanje. Mape puta se ponekad definišu kao "detaljan plan za usmjeravanje napretka ka postizanju cilja", ili kao "set smjernica, instrukcija, planova ili objašnjenja". Strategije se definišu kao "plan aktivnosti koje su osmišljene u svrhu postizanja konkretnog cilja" ili kao "plan, metoda, ili serija manevara ili taktika za ostvarivanje konkretnog cilja ili rezultata". Ove definicije ukazuju na mape puta i strategije kao na detaljne planove za ostvarivanje definisanih ciljeva. Mape puta i strategije takođe treba da usmjeravaju sprovođenje promjena, što zahtijeva podršku svih uključenih strana.

Ova Mapa puta je posebna vrsta strateškog plana koji utvrđuje prijedlog aktivnosti koje savezi lokalnih samouprava u zemljama Jugoistočne Europe (dijagram dole) mogu preduzeti u cilju proaktivnog podržavanja razvoja energetske održivih općina u zemljama Jugoistočne Europe, kao i u cilju integrisanja načela rodne ravnopravnosti, kao tematske oblasti, u energetske efikasnost.

SLIKA 1: Savezi lokalnih samouprava u zemljama Jugoistočne Europe

Vizija ove Mape puta je razvoj energetske održive lokalne uprave u zemljama Jugoistočne Europe, uključujući primjenu načela rodne ravnopravnosti (RR) kao pravog puta ka održivoj budućnosti.

Misija Mape puta je obezbjeđivanje jasnijeg razumijevanja lokalnog i regionalnog konteksta energetske efikasnosti, kao i uspješnih instrumenata za razvoj energetske održivih općina u zemljama Jugoistočne Europe na osnovu EE, OEI i zaštite životne sredine kao imperativa 21. vijeka. Dalje, može se naglasiti da rodna ravnopravnost predstavlja suštinski faktor za postizanje održive promjene te, samim tim, predstavlja jednu od ključnih vrijednosti na kojima počiva ova Mapa puta.

Najznačajniji ciljevi Mape puta odnose se na pružanje podrške savezima lokalni samouprava prilikom:

- razvoja energetske održivosti općina u zemljama Jugoistočne Europe,
- izrade smjernica za održivu energiju za njene članove, kao instrumenta za poboljšanje energetske efikasnosti u općinama u zemljama Jugoistočne Europe,
- pristupanja općina Jugoistočne Europe Sporazumu gradonačelnika,
- jačanja njihovog kapaciteta u oblasti održive energije,
- promovisanja energetske efikasnosti kao ključne teme za razvoj općina,
- jačanja i razvoja njihove uloge u odnosu prema općinama u zemljama Jugoistočne Europe,
- jačanja znanja i praktičnog iskustva u oblasti održive energije,
- izrade Akcionog plana za održivo korištenje energije (SEAP),
- sprovođenja energetskih projekata u općinama,
- pružanja podrške njihovim članovima u ispunjavanju obaveza u skladu sa relevantnim zakonima i podzakonskim aktima u oblasti energetike u zemljama Jugoistočne Europe,
- iznalaženja finansijskih instrumenata za uspješnu realizaciju projekata održive energije u općinama,
- pružanja šire podrške svojim članovima u izradi, sprovođenju i praćenju lokalnih akcionih planova energetske efikasnosti, akcionih planova održive energije i drugih strateških planskih dokumenata, kao i podsticanja članova da pristupe Sporazumu gradonačelnika i da ispune obaveze koje proističu iz nacionalnih zakona o energetici,
- iznalaženja najboljih načina za uključivanje općinske administracije u proces usvajanja i promovisanja mjera i projekata energetske efikasnosti,
- pružanja podrške jačanju kapaciteta općinske administracije u pogledu prenošenja direktiva EU iz oblasti energetike u nacionalni zakonodavni okvir,
- omogućavanja općinama da pripreme i sprovedu lokalne strateške dokumente i da povećaju stepen sprovođenja projekata/mjera energetske efikasnosti na lokalnom nivou,
- pružanja podrške općinama u oblasti energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije,
- davanja smjernica koje općine treba da prate u cilju poboljšanja energetske efikasnosti u zemljama Jugoistočne Europe na osnovu načela rodne ravnopravnosti,
- predstavljanja gradonačelnicima i općinskim administracijama u zemljama Jugoistočne Europe najboljih načina energetskog razvoja općine,
- pružanja pomoći gradonačelnicima da utvrde pravi put za bavljenje pitanjima energetske efikasnosti i usklađivanja napora u pravcu postizanja nacionalnih ciljeva i ispunjavanja obaveza koja se odnosi na smanjenje potrošnje energije i emisije CO₂,
- razvoja uspješnog instrumenta za energetske održiv razvoj općina u zemljama Jugoistočne Europe,
- podizanja javne svijesti o značaju energetske održive općine u zemljama Jugoistočne Europe, uključujući aspekt rodne ravnopravnosti,

- motivisanja općinske administracije orijentisane na rodnu ravnopravnost za budući energetska razvoj zasnovan na EE, OEI i zaštiti životne sredine,
- jačanja saradnje između saveza lokalnih samouprava i općina u zemljama Jugoistočne Europe,
- jačanja učesća saveza lokalnih samouprava u procesima i aktivnostima u oblasti energetike na nacionalnom nivou,
- jačanja saradnje između saveza lokalnih samouprava u zemljama Jugoistočne Europe,
- pozicioniranje saveza lokalnih samouprava kao ambasadora održive energije u zemljama Jugoistočne Europe,
- dobijanja sistematske, dugoročne vladine podrške za energetska održive općine u zemljama Jugoistočne Europe,
- pozicioniranje saveza lokalnih samouprava kao katalizatora protoka informacija u oblasti energetike između nacionalne i lokalne vlasti,
- razmjene najboljih praksi u oblasti energetike,
- iznalaženja najboljih načina za ostvarivanje ciljeva rodne ravnopravnosti, prvenstveno u sektoru energetike, ali i u drugim sektorima života i rada ljudi.

METODOLOGIJA MAPE PUTA

Ova Mapa puta se zasniva na sljedećim osnovnim načelima:

- pokrivanje na duži vremenski period da se promjena utemelji i materijalizuje,
- potreban visok nivo ambicije, dobra podrška vlade i društva, sa jasnim ciljevima,
- zasnivano na dobroj analizi stanja, mogućnosti i postojećih barijera,
- adresirano na cijeli sektor i sva relevantna pitanja, diferencirano prema podsektorima,
- identifikovanje finansijskih mehanizama za podršku energetski održivih općina,
- uzimanje u obzir promjena u društvu, demografiji i stanju u oblasti energetike,
- integrisanje razvoja održive energije sa zdravstvom, sigurnošću, pristupom, udobnošću, otpadom i širim društvenim ciljevima,
- integrisanje rodne ravnopravnosti kao preduslova za razvoj održive energije u zemljama Jugoistočne Europe,
- uključivanje fleksibilnog, kreativnog razmišljanja koje izlazi iz okvira svega što je prethodno pokušano,
- uključivanje robusnih procesa monitoringa i evaluacije,
- saradnja sa svim interesnim grupama u cilju postizanja uspjeha.

U cilju kreativnog usklađivanja općinskih potreba, a na osnovu stvarnog stanja u zemljama Jugoistočne Europe, ova Mapa puta će sadržati sljedeće djelove:

Dio I

- Sažetu sliku stanja u energetici u zemljama Jugoistočne Europe: Bosna i Hercegovina (Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska), Crna Gora, Kosovo, Makedonija i Srbija,
- najbolje načine za poboljšanje stanja u energetici u zemljama Jugoistočne Europe na osnovu aspekta rodne ravnopravnosti – uključivanjem rodne ravnopravnosti/integrisanjem načela rodne ravnopravnosti, kao tematske oblasti, u energetske efikasnost,
- analizu nacionalnih zakona o energetici u zemljama Jugoistočne Europe i trenutnog stanja u općinama u smislu njihove strukture i kapaciteta u oblasti EE, kao i faze izrade općinskih dokumenata u oblasti energetike,
- najbolje načine za ispunjavanje obaveza iz nacionalnih zakona o energetici u zemljama Jugoistočne Europe,
- najbolje načine za poboljšanje jačanja kapaciteta u savezima lokalnih samouprava na općinskom i nacionalnom nivou u zemljama Jugoistočne Europe,
- identifikaciju ključnih podržavaoca iz općina, državnih organa, medija, naučnih organizacija, industrijskog sektora, NVO i dr. u zemljama Jugoistočne Europe,
- kratak pregled učešća zainteresovanih strana i prijedloga za poboljšanje njihovog učešća.

- kratak pregled kampanja za podizanje svijesti javnosti i prijedloga za njihovo poboljšanje i kako ih učiniti privlačnijim za različite ciljne grupe uzimajući u obzir aspekt rodne ravnopravnosti/ integrisanje načela rodne ravnopravnosti,
- kratak pregled najboljih kanala komunikacije za različite ciljne grupe, uzimajući u obzir aspekt rodne ravnopravnosti/integrisanje načela rodne ravnopravnosti,
- pregled dostupnih finansijskih mehanizama za projekte u oblasti energetike u zemljama Jugoistočne Europe,
- najbolje prakse projekata u oblasti održive energije u općinama zemalja Jugoistočne Europe,
- najbolje načine da postanete SMART općina Jugoistočne Europe!
- integrisanje načela rodne ravnopravnosti u sve aktivnosti općine.

Dio II

- Iskoristite na najbolji način pristupanje Sporazumu gradonačelnika (SG)

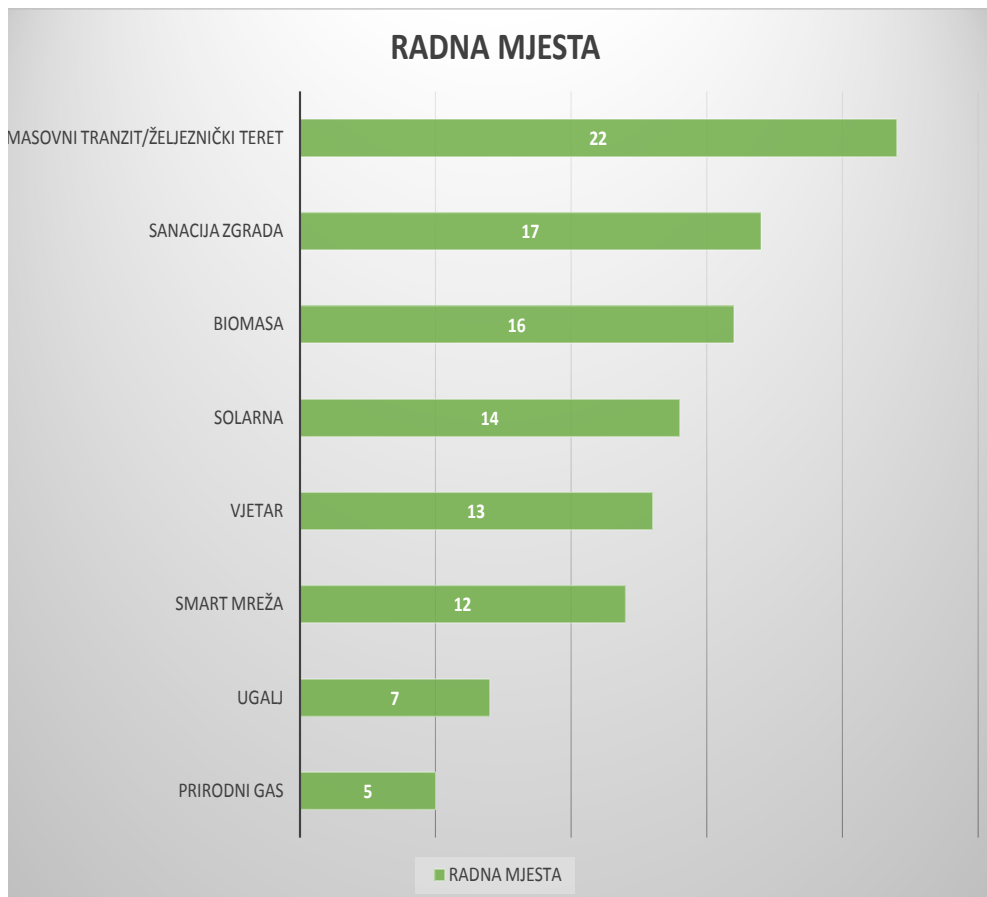
KORISTI OD ENERGETSKI ODRŽIVOG RAZVOJA U OPĆINAMA U JUGOISTOČNOJ EUROPI

Postoji širok spektar koristi koje se mogu ostvariti kao rezultat energetske održivosti razvoja općina u Jugoistočnoj Europi. Neke od njih su opipljive i mogu se kvantifikovati, dok su druge manje opipljive i može biti teško da im se dodijeli novčana vrijednost, kao što je socijalna kohezija i osjećaj građanskog ponosa, koji proizilaze iz življenja u zelenoj, uspješnoj i održivoj općini.

SLIKA2: Koristi od održive energije u općinama u Jugoistočnoj Europi

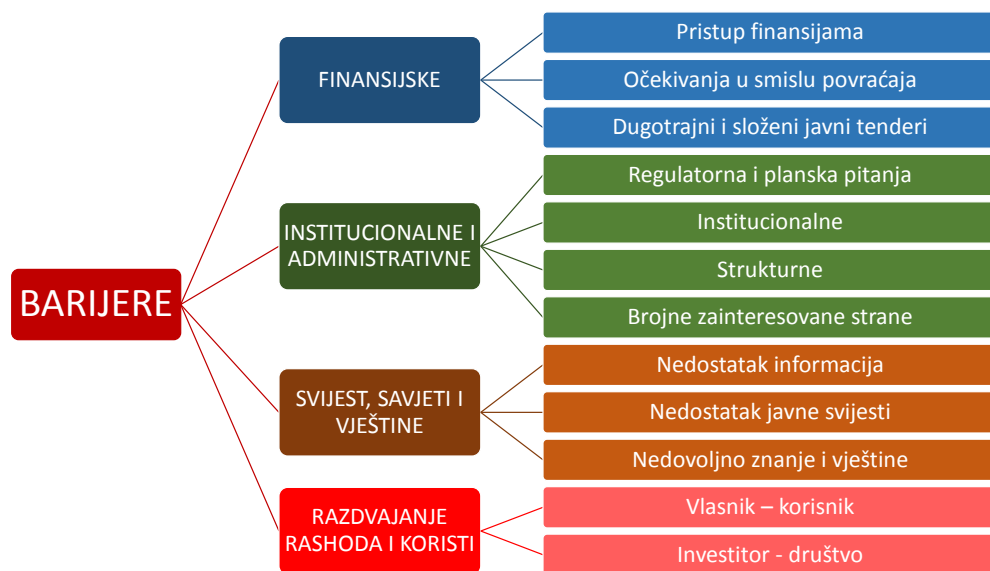
Jednostavno rečeno, energetske održive općine unapređuju zdravlje i bogatstvo svojih građana!

SLIKA 3: Nova radna mjesta koja su otvorena kroz ulaganja u različite sektore energetike

BARIJERE I IZAZOVI U JAČANJU ENERGETSKI ODRŽIVOG RAZVOJA U OPĆINAMA U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE

Zajedno sa koristima dolaze i barijere i izazovi za energetski održiv razvoj i od suštinskog značaja je da se izvrši ocjena određenih barijera koje utiču na napredak u oblasti održive energije u zemljama Jugoistočne Europe.

SLIKA 4: Barijere za energetski održiv razvoj u zemljama Jugoistočne Europe

Aktivnosti usmjerene na prevazilaženje ovih barijera treba da budu "namjenski osmišljene" za različite zainteresovane strane. Shodno tome, kombinacija politika treba da obuhvati spektar mjera koje se, zajedno tiču svih zainteresovanih strana (savezi lokalnih samouprava, općinske administracije, organi lokalne vlasti, državne institucije, investitori, vlasnici, građevinci, itd.).

Jedna od zaista važnih barijera je neadekvatno jačanje kapaciteta, kao i istinski nepovoljno stanje u oblasti rodne ravnopravnosti na svim nivoima, uključujući:

- nedostatak kampanja za podizanje svijesti javnosti,
- nedostatak podataka razloženih po rodu,
- nedostatak rodno odgovornog budžetiranja.

SLIKA 5: Zainteresovane strane u procesu energetske održivosti razvoja

KRATAK PREGLED STANJA U OBLASTI ENERGETSKE EFIKASNOSTI U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE²

Pozitivne stvari

U pogledu trenutnog stanja u oblasti energetike u zemljama Jugoistočne Europe, pozitivne i afirmativne stvari su:

- kao potpisnice Energetske zajednice, zemlje Jugoistočne Europe su obavezne da usaglase svoje zakonodavstvo sa relevantnim zakonodavstvom EU,
- raspoloživi obnovljivi izvori energije,
- nastavak uspješnih reformi sektora energetike u zemljama Jugoistočne Europe,
- nacionalni zakoni i strategije u oblasti energetike su usvojeni u većini zemalja Jugoistočne Europe,
- dostupni su međunarodni finansijski mehanizmi,
- 27 općina je potpisalo Sporazum gradonačelnika i uradilo SEAP,
- 16 općina na Kosovu je usvojilo općinske akcione planove energetske efikasnosti (MEE-AP),
- ušteda energije je postala najveći državni prioritet u Makedoniji,
- građevinske dozvole zahtijevaju Elaborat o energetskej efikasnosti u Makedoniji,
- nekoliko inicijativa za uspostavljanje online informacionih sistema za potrošnju energije u javnom sektoru,
- lokalni energetske planovi usvojeni kroz saradnju u okviru raznih programa.

² Zaključci o stanju u oblasti energetike uglavnom su se zasnivali na brojnim radionicama sa organima lokalnih samouprava u zemljama Jugoistočne Europe u organizaciji GLZ.Z

Manje pozitivne stvari

Manje pozitivne stvari u vezi sa energetske održivim razvojem i trenutnim stanjem u oblasti energetike u zemljama Jugoistočne Europe su:

- nacionalni zakoni u oblasti energetike se ne sprovode u potpunosti, a primjena je na prilično niskom nivou,
- zakonski akti u oblasti EE i OIE su usvojeni kroz brzo sprovedene postupke, a mišljenje često nije traženo od svih zainteresovanih strana, što doprinosi problemima u njihovoj primjeni,
- nedostatak regionalnih i lokalnih agencija za energetiku u zemljama Jugoistočne Europe,
- česte izmjene zakonskih akata,
- općinski organi nisu upoznati sa temama EE i dugoročnom profitabilnošću ulaganja u sprovođenje mjera energetske efikasnosti,
- nedovoljna javna svijest o značaju mjera energetske efikasnosti,
- podzakonski akti u oblasti EE i OIE ne postoje u svim zemljama Jugoistočne Europe,
- nedostatak finansijskih resursa za sprovođenje SEAP-a,
- kašnjenja u izgradnji novih kapaciteta za proizvodnju električne energije iz OIE,
- nedostupnost i sumnjiva pouzdanost podataka o energiji na svim nivoima predstavlja jaku prepreku intenziviranju realizacije projekata EE i OIE,
- nerealne, socijalno orijentisane cijene energije rezultiraju dugim periodom otplate projekata EE i OIE,
- slabi kapaciteti u oblasti EE i OIE u jedinicama lokalne samouprave,
- mali broj žena eksperata u sektoru energetike u zemljama Jugoistočne Europe,
- nedostatak žena na radnim mjestima na svim nivoima na kojima se donose odluke.

Najbolji načini za poboljšanje stanja u oblasti energetske efikasnosti

Najbolji načini za poboljšanje stanja u oblasti energetske efikasnosti u zemljama Jugoistočne Europe su:

- promovisanje koristi od sprovođenja mjera energetske efikasnosti,
- obezbjeđivanje povoljnog poslovnog okruženja za ulaganje u OIE i mjere energetske efikasnosti, osnivanje regionalnih i lokalnih agencija za energetiku u zemljama Jugoistočne Europe,
- podrška planiranim ulaganjima u elektrane na OIE,
- bolja iskorištenost potencijala solarne energije u svim zemljama Jugoistočne Europe,
- razvoj šire saradnje sa međunarodnim organizacijama, bankama i donatorima i poslovnim sektorom u oblasti OIE i EE,
- podsticanje ulaganja u sektore EE i OIE,
- pružanje finansijske i logističke podrške općinama za realizaciju projekata OIE i EE,

- pružanje podrške jačanju kapaciteta u vezi sa integrisanjem načela rodne ravnopravnosti kao tematske oblasti EE,
- podizanje svijesti svih zainteresovanih strana (općinske administracije, državne administracije, NVO, građana, itd.) o značaju EE, OIE i rodne ravnopravnosti za održivi razvoj zemalja Jugoistočne Europe,
- uspješno prenošenje direktiva EU iz oblasti EE i OIE u nacionalno zakonodavstvo zemalja Jugoistočne Europe,
- izgradnja novih kapaciteta za proizvodnju električne energije iz OIE,
- maksimalno korištenje tehnički i finansijski izvodljivih projekata OIE i EE,
- nastavak reformi sektora energetike na efikasniji način,
- osnivanje i uspješan rad fondova EE u zemljama Jugoistočne Europe,
- identifikovanje raspoloživih finansijskih instrumenata za razvoj održive energije u zemljama Jugoistočne Europe,
- uvođenje i sprovođenje rodno odgovornog budžetiranja (ROB),
- podsticanje saradnje općina sa NVO-ima koje su aktivne u sprovođenju EE, prava žena i rodno relevantnih projekata,
- jačanje sistemskog kapaciteta saveza lokalnih samouprava, općinske administracije i državnih organa,
- kontinuirane edukacije i podizanje svijesti, sa fokusom na ciljeve integrisanja načela rodne ravnopravnosti,
- promovisanje javnog prevoza kao energetske najodrživijeg načina prevoza, kroz primjere koristi koje u tom pogledu proističu iz integrisanja načela rodne ravnopravnosti,
- pristupanje Sporazumu gradonačelnika.

NAJBOLJI NAČINI ISPUNJAVANJA OBAVEZA IZ NACIONALNIH ZAKONA O ENERGETSKOJ EFIKASNOSTI U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE

Generalno, sve zemlje Jugoistočne Europe su usvojile zakone o energetskej efikasnosti, ali primjena i nedostatak podzakonskih akata predstavljaju najveće probleme za uspješan razvoj energetskej održivih općina u zemljama Jugoistočne Europe.

U daljem tekstu su navedene zvanične internet stranice sa najznačajnijim zakonskim aktima u oblasti energetske efikasnosti i relevantni dijagram za svaku zemlju Jugoistočne Europe.

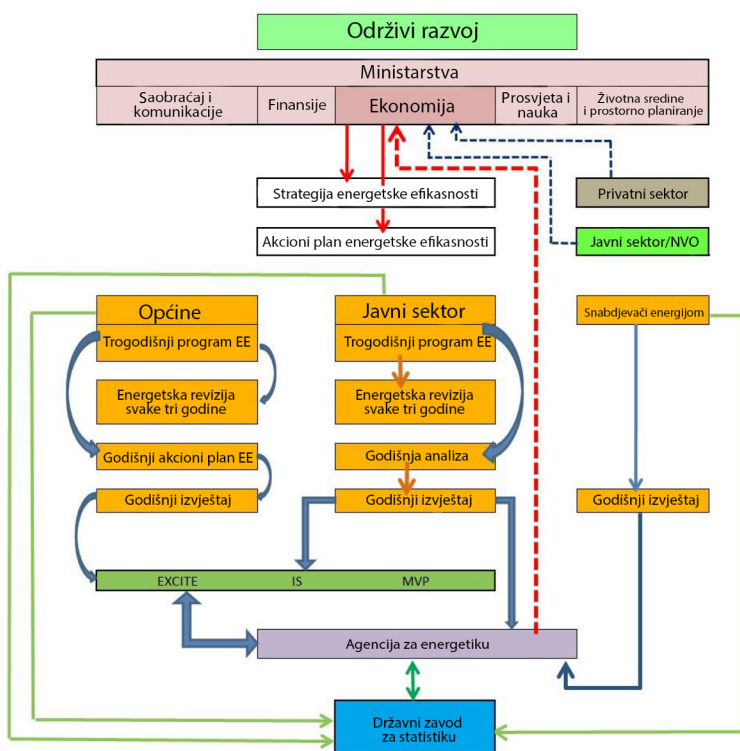
Makedonija

<http://www.economy.gov.mk/regulativa/zakoni/index.1.html>

<http://www.ceprosard.org.mk/EN/Dokumenti.aspx>

<http://www.energetskaefikasnost.mf.edu.mk/>

<https://www.energycommunity.org/portal/page>

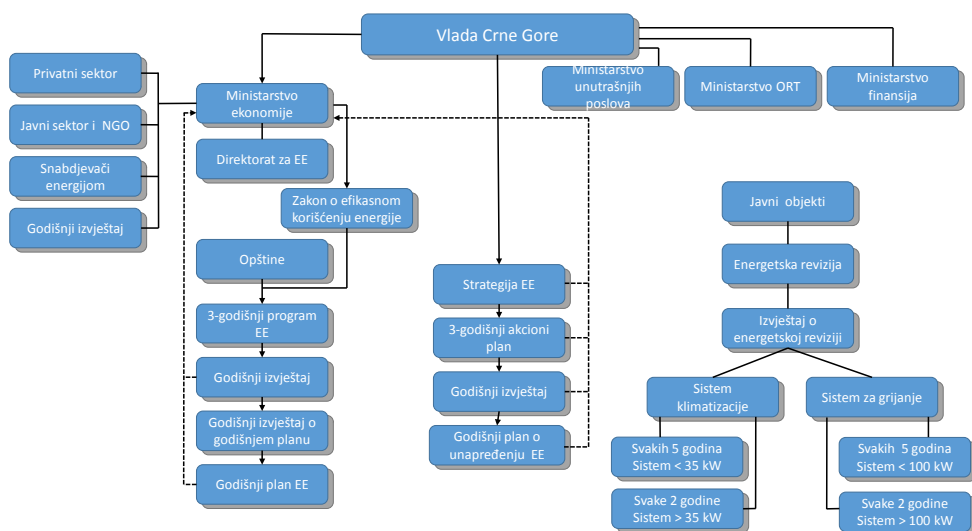

SLIKA 6: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u Makedoniji³

3 Protok informacija između lokalnog i centralnog nivoa u oblasti energetske efikasnosti u Republici Makedoniji, GIZ

www.energetska-efikasnost.me

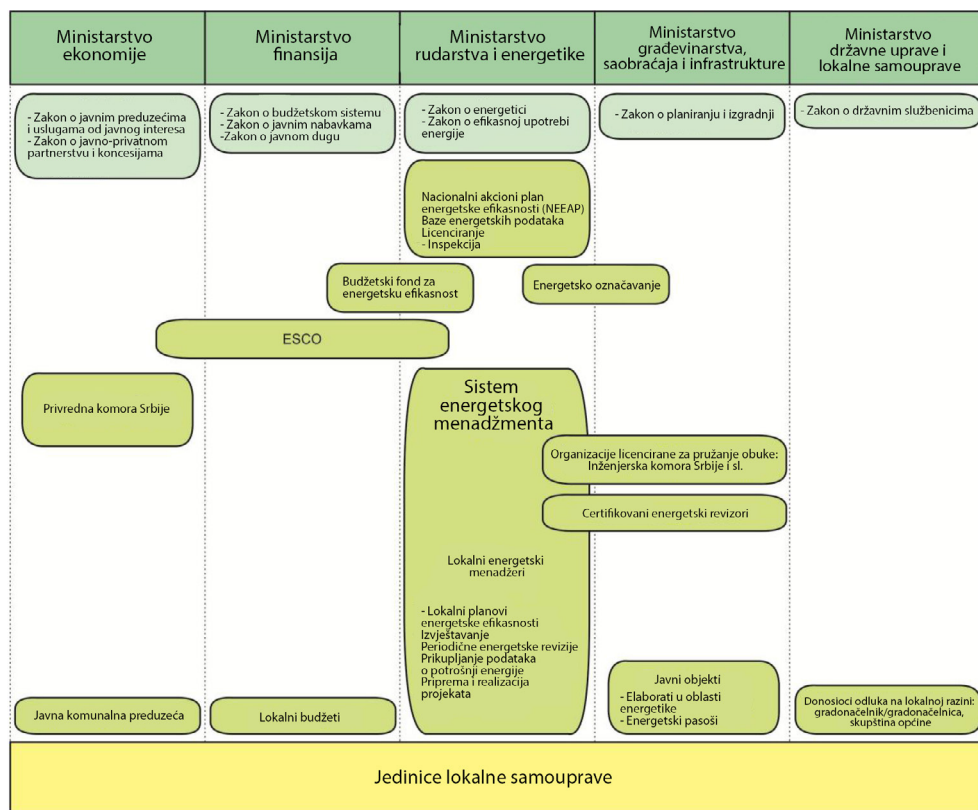
<http://www.oie-res.me/>

SLIKA 8: Dijagram o zakonskim obvezama u području energetske efikasnosti u Crnoj Gori

Srbija

<http://www.mre.gov.rs/latinica/dokumenta-efikasnost-izvori.php>

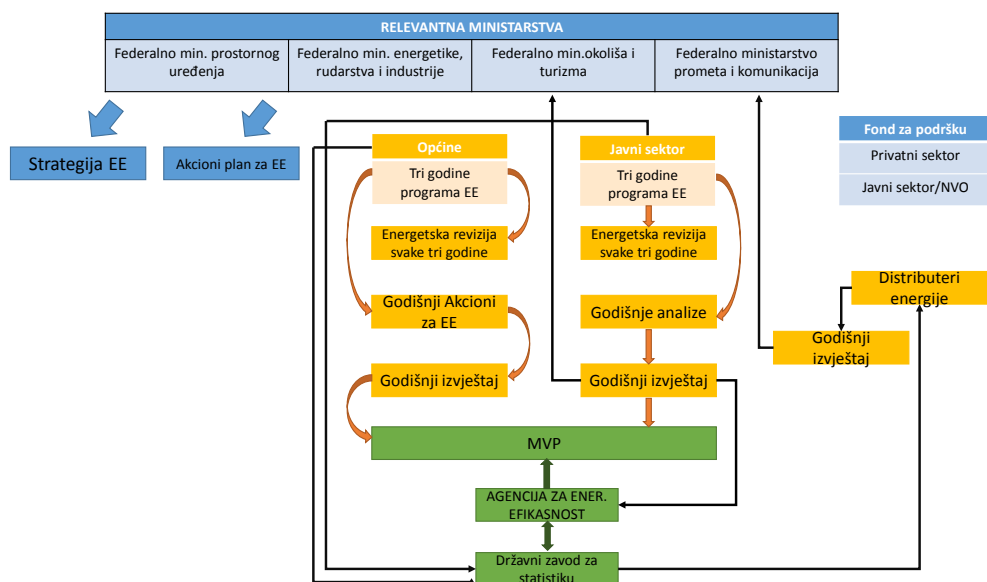

SLIKA 9: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u Srbiji

Bosna i Hercegovina

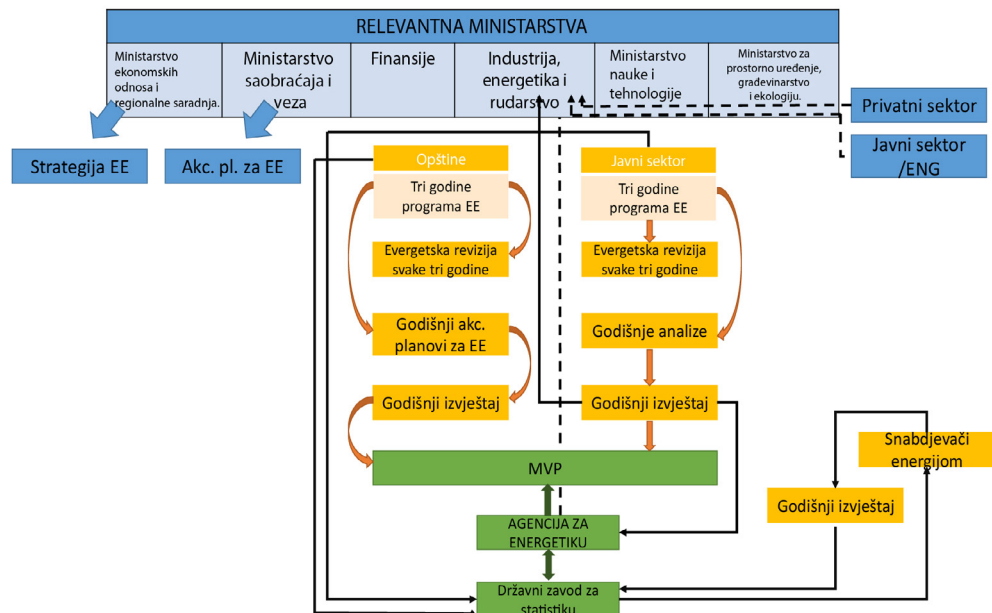
Federacija Bosne i Hercegovine

<http://www.sogfbih.ba/index.php?lang=ba&sel=242>

SLIKA 10: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u FBiH

<http://ekofondrs.org/>

SLIKA 11: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u Republici Srpskoj

Može se zaključiti da je zakonski okvir u oblasti energetske efikasnosti uspješno uspostavljen u svim zemljama Jugoistočne Europe, ali i dalje nedostaju podzakonski akti i procedure primjene.

JAČANJE KAPCITETA

Jedan od najznačajnijih preduslova za razvoj energetske održivosti općina u zemljama Jugoistočne Europe je jačanje kapaciteta na 3 različita nivoa:

- savezi lokalnih samouprava,
- lokalne samouprave,
- državni organi.

Jačanje kapaciteta saveza lokalnih samouprava

Drugi važan preduslov je uspostavljanje konceptualnog okvira uprave na više nivoa sa ciljem unapređivanja odnosa između općina, regiona i nacionalnih vlada u pravcu poboljšanja energetske održivosti razvoja.

Najznačajniji zadatak saveza lokalnih samouprava u vezi sa razvojem energetske održivosti općina u zemljama Jugoistočne Europe je pružanje kontinuirane organizacione i tehničke pomoći regionalnim i općinskim upravama. Može se reći da savremen, energetske orijentisan savez lokalnih samouprava može biti neka vrsta konsultantske kuće koja ima odgovor na svako pitanje organa lokalne samouprave i koja može riješiti svaki konkretan problem u oblasti energetike i dati smjernice u veoma kratkom roku. U stvari, ako ne postoje regionalne i lokalne agencije za energetiku u zemljama Jugoistočne Europe, savezi lokalnih samouprava bi trebalo da privremeno i djelimično preuzmu njihove uloge, ali se može naglasiti da je to veoma težak zadatak koji zahtijeva jačanje zakonodavnog, tehničkog i finansijskog kapaciteta.

U cilju pružanja podrške općinama da se razvijaju na načelima održive energije i da ispunje obaveze koje proističu iz novih zakonskih akata u oblasti energetike, obim djelovanja saveza lokalnih samouprava treba da obuhvata sljedeće oblasti:

- informisanje, savjetovanje i edukaciju o održivom upravljanju energijom na općinskom nivou, uključujući aspekt rodne ravnopravnosti,
- stručna podrška za identifikovanje, pokretanje, realizaciju i kontrolu općinskih projekata u oblasti energetike,
- stručna podrška za energetske održivo planiranje u općinama,
- podrška za obezbjeđivanje nacionalnih i međunarodnih finansijskih mehanizama za realizaciju projekata energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije.

Prvi korak ka uspostavljanju energetske sposobnosti saveza lokalnih samouprava u Jugoistočnoj Europi je obuka u cilju edukacije njenih službenika/službenica, kojom treba obuhvatiti oblasti iz tabele dole. Obuke treba da organizuju iskusni eksperti/ekspertice iz različitih oblasti.

TABELA 1: Tematske jedinice za edukaciju saveza lokalnih samouprava

TEMATSKJE JEDINICE	ZADACI
1. RELEVANTNO ZAKONODAVSTVO U OBLASTI ENERGETIKE	ZAKONODAVSTVO EU U OBLASTI ENERGETIKE
	NACIONALNO ZAKONODAVSTVO U OBLASTI ENERGETIKE
	OPĆINSKI DOKUMENTI I AKTI U OBLASTI ENERGETIKE
	OPĆINSKE OBAVEZE U SKLADU SA VAŽEĆIM ZAKONSKIM AKTIMA
2. PLANIRANJE ODRŽIVOG KORIŠTENJA ENERGIJE	METODOLOGIJA TROGODIŠNJEG PROGRAMA ENERGETSKE EFIKASNOSTI
	METODOLOGIJA GODIŠNJEG PLANA ENERGETSKE EFIKASNOSTI
	SEAP METODOLOGIJA
3. ENERGETSKI AUDITI I CERTIFIKACIJA	METODOLOGIJA U SKLADU SA NACIONALNIM ZAKONODAVSTVOM
4. MEĐUNARODNI FONDOVI I PROGRAMI - ORGANIZACIJA, REGISTRACIJA I IZVJEŠTAVANJE	Programi EK: Sedmi okvirni program, Horizon 2020, COSME, itd.
	GIŽ, Švicarska agencija za razvoj i saradnju, Svjetska banka, GEF, UNDP, USAID, IEA, UNIDO, itd.
	Programi tehničke pomoći (IEE MLEI, ELENA, EEE-F)
	Transnacionalni programi
	PROGRAMI PREKOGRANIČNE SARADNJE
5. MEĐUNARODNA MREŽA I ORGANIZACIJE	Sporazum gradonačelnika
	ICLEI, EUROCITIES, FEDARENE, etc.
6. RODNA RAVNOPRAVNOST/ INTEGRISANJE NAČELA RODNE RAVNOPRAVNOSTI	RODNA RAVNOPRAVNOST U SEKTORU ENERGETIKE: NAJBOLJA PRAKSA, CILJEVI, METODOLOGIJE

Jačanje kapaciteta lokalne samouprave

Razvoj energetske održive općine zahtijeva snažnu, energetske orijentisanu općinsku administraciju zasnovanu na efikasnoj organizacionoj strukturi, koju čine multidisciplinarni eksperti/ekspertice.

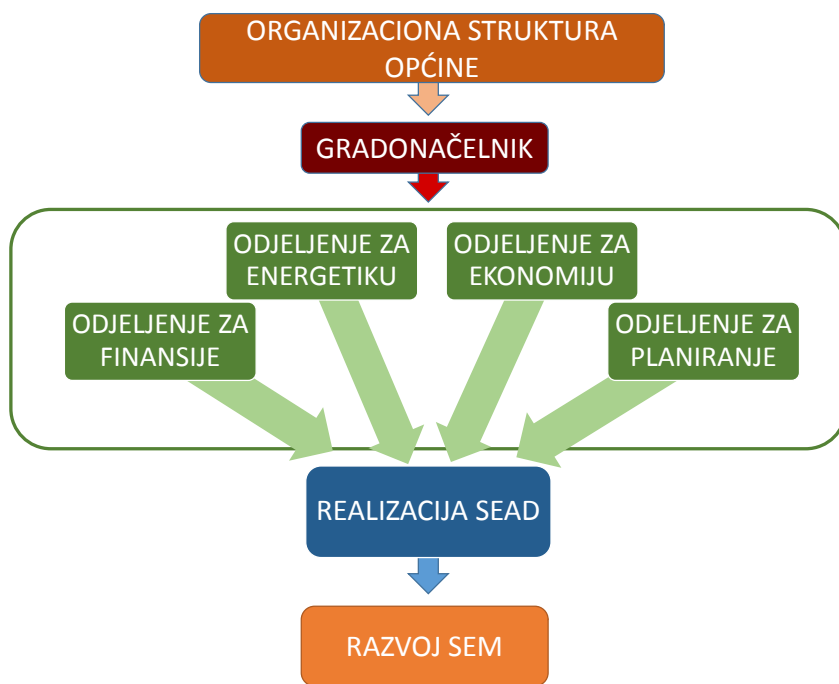
U skladu sa brojem stanovnika i, samim tim, brojem općinskih službenika, treba formirati Odjeljenje za energetiku ili imenovati energetskog menadžera, uzimajući u obzir aspekt rodne ravnopravnosti.

Glavni ciljevi općinskog Odjeljenja za energetiku, uključujući i aspekt rodne ravnopravnosti, treba da budu:

- energetski razvoj općine na načelima održivosti u svim sektorima potrošnje energije,
- ekonomski razvoj općine kroz poboljšanje EE u svim sektorima potrošnje energije i realizacija projekata u oblasti energetike u općini,
- energetski razvoj zasnovan na sigurnosti i diversifikaciji snabdijevanja općine energijom,
- značajno smanjenje potrošnje energije i povezane emisije CO₂,
- ekonomski razvoj općine kroz veće ulaganje u EE, obnovljivu energiju i održive građevinske projekte,
- značajno povećanje udjela energije proizvedene iz obnovljivih izvora,
- uspješna transformacija općine u ekološki održivu općinu.

Veoma dobra ideja za općine koje broje od 50.000 stanovnika je formiranje savjetodavnog stručnog tijela (treba obezbijediti zastupljenost oba pola u stručnom tijelu; najmanje 40% generalno nedovoljno zastupljenog pola) od istaknutih predstavnika naučnih i obrazovnih institucija u oblasti:

- planiranja energije,
- arhitekture, građevinarstva i prostornog planiranja,
- saobraćajne i komunalne infrastrukture.

SLIKA 12: Organizaciona struktura općine

Jačanje kapaciteta državnih organa

Jačanje kapaciteta državnih organa treba usmjeriti na upravljanje na više nivoa kao jednog od najznačajnijih pokretača održivog razvoja na svim nivoima vlasti. Organi lokalne samouprave sve više pokreću aktivnosti na polju održive energije, ali su ove inicijative odvojene od nacionalnih političkih okvira. Na taj način su ograničeni resursi koji su na raspolaganju organima lokalne samouprave za pružanje podrške održivom energetsom razvoju. Rješenje je pristup upravljanja na više nivoa kao okvira za istraživanje veza između nacionalnih, regionalnih i lokalnih politika i jačanja upravljanja na više nivoa u cilju djelotvornijeg rješavanja problema energije i zaštite životne sredine. Okvir upravljanja na više nivoa zahtijeva sužavanje ili otklanjanje političkih "nedostataka" između nivoa upravljanja kroz usvajanje instrumenata vertikalne i horizontalne saradnje. Vertikalna dimenzija upravljanja na više nivoa podrazumijeva da centralna vlast ne može djelotvorno sprovesti strategije energetike bez tijesne saradnje sa regionalnim i lokalnim vlastima, kao nosiocima promjena. Pristup upravljanja na više nivoa također prepoznaje da je djelovanje organa lokalne uprave u oblastima koje se tiču klimatskih promjena često "ugniježđeno" u zakonskom i institucionalnom okviru na višem nivou. Postoji dvosmjerni odnos između lokalnih i nacionalnih aktivnosti u vezi sa klimatskim promjenama, s obzirom na to da jedna može osnažiti ili ograničiti onu drugu.

Horizontalna dimenzija upravljanja na više nivoa prepoznaje mogućnost za učenje, prenos informacija i saradnju između općina ili regiona i centralne vlasti. Aktivnosti horizontalnog upravljanja mogu dati poslovnim, istraživačkim i ekološkim nevladinim organizacijama značajan uticaj u procesu političkog dijaloga. Horizontalna dimenzija upravljanja na više nivoa je takođe povezana sa poboljšanjem koordinacije na nivou nacionalnih resornih ministarstava u cilju realizacije tematskih programa, kao što su programi koji su potrebni u mnogim politikama održive energije. Horizontalni odnosi na podnacionalnom nivou mogu postojati i u formi nacionalnih i transnacionalnih mreža i koalicija⁴.

Treba naglasiti da pristup upravljanja na više nivoa u zemljama Jugoistočne Europe predstavlja težak i složen zadatak, čije postizanje zasigurno neće biti lako. Brojne lokalne samouprave u Jugoistočnoj Europi ne posjeduju stručne, administrativne i finansijske resurse za planiranje i sprovođenje mjera energetske efikasnosti ili projekata obnovljive energije, a šeme podrške na nacionalnom nivou su nerazvijene ili nisu dovoljne, te ti organi lokalne samouprave treba da ojačaju svoje kapacitete za razvoj energetski održive općine. Slična je situacija i za primjenu mjera rodne ravnopravnosti/integrisanje načela rodne ravnopravnosti. Energetska tranzicija obuhvata preusmjeravanje politike sa potražnje na ponudu i prelaz sa centralizovane na distribuiranu proizvodnju iz obnovljivih izvora energije, značajno povećanje ukupne energetske efikasnosti, ali i, u širem smislu, demokratizaciju energije. To se odnosi na vjetroelektrane, solarne parkove koji mogu uključiti vlasništvo mnogih građana ili općinska komunalna preduzeća, koja građanima mogu donijeti direktne koristi u finansijskom smislu ili kroz stvaranje vrijednosti na lokalnom nivou, čime se smanjuje odliv kapitala iz nekog regiona ili lokalne zajednice⁵.

4 Corfe-Morlot, Jan et al, Gradovi, klimatske promjene i upravljanje na više nivoa, OECD, radni dokumenti o životnoj sredini, br. 14, 2009.

5 Julije Domac et al, Energetska tranzicija lokalnih samouprava Jugoistočne Europe, GIZ, 2014

KLJUČNA PODRŠKA I UČEŠĆE ZAINTERESOVANIH STRANA

Uspjeh ove Mape puta zavisi u velikoj mjeri od koordinirane posvećenosti širokog tijela zainteresovanih strana koje su odgovorne za njeno sprovođenje, a koja izlazi daleko izvan okvira tradicionalne energetske zajednice. Da bi se obezbijedilo da zainteresovane strane preuzmu neophodne obaveze, važno je da na početku razumiju svoje uloge i mogućnosti.

Pri tome, može biti korisno da se razmotri ili provjeri taj pristup u odnosu na sljedeća načela:

- **inkluzivnost** – uz učešće organa lokalne samouprave, nacionalnih organa, industrije, građevinskog sektora, dobavljača, akademske zajednice, itd.,
- **kolaborativnost** – u korištenju kolektivne ekspertize svih strana za definisanje ciljeva i metoda,
- **izgradnja konsenzusa** – nastojanje da se postigne zajedničko razumijevanje i konsenzus po pitanju Mape puta i posvećenost radu na njenom sprovođenju,
- **naprednost** – u pogledu stalnog partnerstva i umrežavanja zainteresovanih strana,
- **rodna ravnopravnost/integrisanje načela rodne ravnopravnosti** - značajna načela kojih partneri treba da se pridržavaju.

Ključne zainteresovane strane u zemljama Jugoistočne Europe mogu se podijeliti u 2 najznačajnije kategorije:

- uticaj međunarodnih zainteresovanih strana,
- nacionalne zainteresovane strane – detaljno mapiranje zainteresovanih strana za svaku zemlju Jugoistočne Europe.

Neke od najuticajnijih međunarodnih zainteresovanih strana koje mogu podržati energetske održiv razvoj općina Jugoistočne Europe i pomoći u ostvarivanju ciljeva ove Mape puta su:

- Njemačko društvo za međunarodnu saradnju (GIZ): Otvoreni regionalni fondovi za Jugoistočnu Europu⁶
- Švicarska agencija za razvoj i saradnju (SDC)
- NALAS - Mreža asocijacija lokalnih vlasti Jugoistočne Europe⁷
- Generalni direktorat Europske komisije za životnu sredinu
- Generalni direktorat Europske komisije za energetiku⁸
- međunarodne finansijske institucije: WBIF, EBRD, KfW, Svjetska banka/MFK, itd.
- ESDN – Europska mreža za održivi razvoj⁹
- SEE.NET - Mreža Jugoistočne Europe za energetiku i saobraćaj¹⁰
- Europska federacija agencija i regiona za energetiku i životnu sredinu - FEDARENE¹¹
- Europska asocijacija lokalnih samouprava u energetske tranziciji - energetske gradovi-

6 Više informacija na www.giz.de

7 Više informacija na www.nalas.eu

8 Više informacija na http://ec.europa.eu/dgs/energy/index_en.htm

9 Više informacija na: <http://www.sd-network.eu>

10 SEE NET je pokrenut i kreiran u okviru projekta koji finansira EK "Umrežavanje i jačanje kapaciteta ekoloških NVO u cilju povećanja energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije u zapadnom Balkanu", kojim koordiniraju regionalni partneri Zeleni akcija – FoE Hrvatska, Centar za životnu sredinu, Bosna i Hercegovina i Front 21/42, Makedonija; više informacija na: <http://www.see-net.net>

11 Više informacija na <http://www.fedarene.org/>

ENERGY CITIES¹²

- Vijeće europskih općina i regiona -CEMR¹³
- Mreža najvećih europskih gradova: EUROCITIES¹⁴
- Mreža europskih glavnih gradova i regija - METREX¹⁵
- Kampanja za održive gradove i oblasti - ESCT kampanja¹⁶
- Liderska grupa za klimu u gradovima: C40¹⁷
- Lokalne samouprave za održivost: ICLEI¹⁸
- Razvojni program Ujedinjenih nacija – UNDP¹⁹
- SIDA – Švedska agencija za međunarodnu razvojnu saradnju/suradnju²⁰

Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH - Kao preduzeće u saveznom vlasništvu, GIZ (Njemačko društvo za međunarodnu saradnju) pruža podršku Vladi Njemačke u ostvarivanju njenih ciljeva na polju međunarodne saradnje za održivi razvoj. GIZ-ov Otvoreni regionalni fond za Jugoistočnu Europu - energetska efikasnost (ORF EE) podržava regionalnu saradnju između zainteresovanih strana, koje imaju kapacitet da vode procese reforme u sektoru energetike i na taj način doprinesu ostvarivanju nacionalnih ciljeva energetske efikasnosti u svojim zemljama. Od 2008. godine su realizovani brojni regionalni projekti sa nacionalnim ministarstvima za energetiku, gradovima i općinama i organizacijama civilnog društva, sa fokusom na politiku odlučivanja zasnovanu na činjenicama, poboljšanju dobrog upravljanja u sektoru energetike i promovisanju energetske efikasnosti na nivou općina, sa akcentom na integrisanju načela rodne ravnopravnosti kao jednog od suštinskih faktora cjelokupne politike GIZ-a.

Vlada Švicarske pruža pomoć zemljama u razvoju u sljedećim prioritetnim oblastima: klimatske promjene (uključujući šumarstvo, korištenje zemljišta i smanjenje emisije gasa sa efektom staklene bašte), demokracija, ekonomske integracije, obrazovanje, zapošljavanje, sigurnost hrane i ruralni razvoj, rodna ravnopravnost, vladavina, zdravstvo, migracije i vode.

NALAS je mreža asocijacija lokalnih vlasti Jugoistočne Europe. Ima 16 punopravnih članica. Postoji spektar aktivnosti koje pokriva šest radnih timova, a koji se bave raznim značajnim oblastima. Jedan od njih je posvećen energetske efikasnosti i povezanim temama. Ovom mrežom upravlja Sekretarijat koji se nalazi u Skoplju i odgovoran je za cjelokupnu koordinaciju i sprovođenje aktivnosti, uključujući:

- promovisanje energetske efikasne pravila i propisa za nabavke i uspostavljanje kalkulacija za troškove životnog ciklusa u ekonomskoj ocjeni i u donošenju odluka na nivou

12 Više informacija na <http://www.energy-cities.eu/>

13 Više informacija na <http://www.ccre.org/>

14 Više informacija na <http://www.eurocities.eu>

15 Više informacija na <http://www.eurometrex.org/>

16 Više informacija na <http://www.sustainablecities.eu/>

17 <http://www.c40.org> <http://www.c40cities.org/>

18 <http://www.iclei.org/>

19 <http://www.undp.org>

20 SIDA je odgovorna za organizaciju najvećeg dijela zvanične razvojne pomoći koju Švedska pruža zemljama u razvoju. SIDA, takođe, u svojim misijama afirmiše poštovanje ljudskih prava, demokratiju i rodnu ravnopravnost, koji su proklamovani Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima.

regionalne, nacionalne i lokalne vlasti u Jugoistočnoj Europi,

- jačanje razmjene praktičnog znanja i iskustva među općinama,
- širenje općinske najbolje prakse u promovisanju i korištenju lokalnih potencijala energetske efikasnosti i obnovljive energije kroz NALAS-ov centar znanja i pružanje informacija o pristupu nacionalnim i međunarodnim izvorima finansiranja za projekte energetske efikasnosti i izvora obnovljive energije,
- omogućavanje tehničke i finansijske saradnje općina sa nacionalnim i međunarodnim partnerima.

ICLEI (Lokalne samouprave za održivost) je vodeća asocijacija lokalnih samouprava u svijetu koja je posvećena održivom razvoju, uključuje 12 mega-gradova, 100 super-gradova i urbanih regiona, 450 velikih gradova, kao i 450 gradova i općina srednje veličine u 86 zemalja širom svijeta. ICLEI promoviše lokalne aktivnosti za globalnu održivost i podržava gradove da postanu održivi, otporni, efikasni u smislu resursa, sa niskim procentom emisije ugljika, da izgrade pametnu infrastrukturu i da razviju inkluzivnu, zelenu, urbanu ekonomiju sa krajnjim ciljem ostvarivanja zdravih i zadovoljnih zajednica. Trenutno nema ICLEI članica iz zemalja Jugoistočne Europe, a imajući u vidu da godišnja naknada za punopravno članstvo u ICLEI nije previsoka, treba razmotriti da, prvenstveno glavni i veći gradovi iz zemalja Jugoistočne Europe, postanu članice ICLEI. Na taj način ICLEI može da pomogne u izgradnji kapaciteta u tim gradovima i da podrži razvoj održive energije.

Od 1966. godine **Razvojni program Ujedinjenih nacija – UNDP** se udružuje sa osobama na svim nivoima društva kako bi pomogao u izgradnji nacija koje mogu izdržati krizu i kako bi pokrenuo i održao rast koji unapređuje kvalitet života za sve. U više od 170 zemalja i teritorija, UNDP pruža globalnu perspektivu i lokalni uvid u cilju pružanja pomoći unapređenju životnog standarda i izgradnje vitalnih nacija.

Jedna od četiri najznačajnije oblasti podrške UNDP jeste životna sredina i energetika za održivi razvoj, a kroz ovaj podprogram su realizovani brojni uspješni projekti održive energije u zemljama Jugoistočne Europe tokom zadnjih 20 godina.

FEDARENE (Europska federacija agencija i regiona za energetiku i životnu sredinu) je glavna europska mreža regiona i agencija za energetiku koja realizuje, koordinira i potpomaže politike energetike i životne sredine. Formirana je 8. juna 1990. godine od strane 6 regionalnih organa – Rhône-Alpes, Provence-Alpes-Côte-d'Azur, Wallonia, País Vasco, Aquitaine i Nord-Pas-de-Calais. Ohrabreni različitim programima Europske komisije, želja ovih organa je bila da se čuje glas regiona u debati o politikama energetike i životne sredine na europskom nivou. Danas, FEDARENE ima 65 članica širom Europe, ali samo jednu članicu iz Jugoistočne Europe.

Najznačajniji ciljevi FEDARENE su:

- omogućavanje razvoja međuregionalnih partnerstava i, samim tim, podsticanje razmjene iskustava i prenosa praktičnog znanja i tehnologije;
- lobiranje europskih institucija u ime regionalnih i lokalnih zajednica u vezi sa relevantnim pitanjima energetike i životne sredine;
- promovisanje regionalne dimenzije u debatama koje se tiču energije i životne sredi-

ne, stavljanjem posebnog akcenta na potražnju i lokalnu ponudu i težnju ka održivom razvoju;

- pružanje pomoći regionima da razviju svoje kapacitete za preduzimanje radnji i, između ostalog, pružanje pomoći u formiranju energetske i/ili ekološke organizacije.

Energy Cities (Energetski gradovi), udruženje koje je formirano 1990. godine sada zastupa više od 1.000 gradova i općina u 30 zemalja Europe.

Najznačajniji ciljevi Energetskih gradova su:

- podsticanje i jačanje uloga i vještina lokalnih zajednica u oblasti održive energije,
- zastupanje interesa lokalnih zajednica i ostvarivanje uticaja na politike i prijedloge institucija Europske unije u oblasti energetike, zaštite životne sredine i politike urbanizma,
- razvoj i promovisanje inicijativa lokalnih zajednica kroz razmjenu iskustava, prenos praktičnog znanja i realizaciju zajedničkih projekata.

Godine 2012. Udruženje Energetski gradovi je pokrenulo proces usmjeren na sačinjavanje i razmatranje prijedloga za ubrzavanje energetske tranzicije gradova i općina u Evropi. Ovi prijedlozi se zasnivaju na inovativnim pristupima, novim idejama i pionirskim praksama. Dalje, oni daju praktične odgovore i povezuju tekuće aktivnosti ka postizanju dugoročne vizije niskoenergetskih gradova sa visokim kvalitetom života za sve.

Jedna od važnih ključnih zainteresovanih strana za mjere održive energije su agencije za energetiku na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou, koje su zaista nerazvijene u zemljama Jugoistočne Europe.

TABELA 2: Agencije za energetiku u zemljama Jugoistočne Europe

Zemlja Jugoistočne Europe	Naziv agencije za energetiku	Zvanična internet stranica
Kosovo	Kosovska agencija za energetske efikasnosti (KEEA)	http://mzhe.rks-gov.net
Bosna i Hercegovina	Nema agencije na bilo kojem nivou Fond za zaštitu životne sredine i energetske efikasnosti Fond za zaštitu okoliša FBiH	http://ekofondrs.org/ http://www.fzofbih.org.ba/v2/index.php
Crna Gora	Nema agencije na bilo kojem nivou Direktorat energetske efikasnosti i OEI Ministarstva ekonomije bavi se određenim pitanjima iz djelokruga agencija za energetiku	http://www.energetska-efikasnost.me/ http://www.oie-res.me/

Makedonija	Agencija za energetiku Republike Makedonije	www.ea.gov.mk
Srbija	Pokrajinski centar za energetske efikasnosti Novi Sad Regionalni euro-centar za energetske efikasnosti Kragujevac Regionalni centar za energetske efikasnosti Niš	www.peec.uns.ac.rs www.ept.kg.ac.rs mladens@masfak.ni.ac.yu

Dalje, da bi se sprovele reforme u pravcu održivog korištenja energije, od presudnog je značaja učešće relevantnih zainteresovanih strana, uključujući Parlament. Međutim, komunikacija i saradnja u oblasti politike na polju energetike između i unutar grupa zainteresovanih strana je još uvijek u fazi razvoja, kako na nacionalnom, tako i na regionalnom nivou u Jugoistočnoj Europi.

Iz tog razloga je 2011. godine Mreža škola političkih studija Vijeća Europe pokrenula regionalnu "Inicijativu javnog dijaloga o održivom korištenju energije u Jugoistočnoj Europi"²¹. Najznačajniju podršku ovoj inicijativi pruža Njemačko društvo za međunarodnu saradnju (GlZ) kroz realizaciju "Otvorenog regionalnog fonda za energetske efikasnosti u Jugoistočnoj Europi (ORF-EE)" u ime njemačkog Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ).

Partneri u ovoj inicijativi su Beogradski fond za političku izuzetnost (Srbija), Škola demokratskog rukovođenja (Crna Gora), Akademija za politički razvoj u saradnji sa Društvom za oblikovanje održivog razvoja (DOOR) (Hrvatska), Centar za istraživanje i kreiranje politika (Makedonija), Škola političkih studija Albanije (Albanija), Europsko udruženje škola za političke studije u BiH (Bosna i Hercegovina) i Prištinski institut za političke studije (Kosovo).

Dobra saradnja i razmjena najboljih praksi i stečenih iskustava između projekta EeMA i Inicijative javnog dijaloga biće od zajedničke koristi za sve zainteresovane strane u zemljama Jugoistočne Europe. Dalje, veoma je važno da se uspostavi dobra saradnja sa svim zainteresovanim stranama koje mogu podržati bilo kakvu vrstu napretka u oblasti rodne ravnopravnosti u zemljama Jugoistočne Europe, u sektoru energetike i šire.

²¹ Više informacija na: <http://publicdialogue-energy.com/>

TABELA 3: Mapiranje zainteresovanih strana u Republici Srpskoj

	Ključne zainteresovane strane	Primarne zainteresovane strane	Sekundarne zainteresovane strane
Država	• Općine • Ministarstvo industrije i rudarstva • Ministarstvo za prostorno planiranje • Ministarstvo finansija	• Fond za zaštitu životne sredine i EE	• Ministarstvo ekonomskih odnosa i regionalne saradnje, • Ministarstvo saobraćaja i veza • Ministarstvo nauke i tehnologije, • Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
Privatni sektor		• Banke • Privredna komora	• Razvojne agencije na lokalnom i regionalnom nivou
Civilni sektor	• Donatori	• NVO i građani	

TABELA 4: Mapiranje zainteresovanih strana u FBiH

	Ključne zainteresovane strane	Primarne zainteresovane strane	Sekundarne zainteresovane strane
Država	• Općine • Predsjedništvo Saveza	• Federalno min. za prostorno uređenje • Fed. min. prometa i komunikacija • Fed. min. energetiku, rudarstva i industrije • Fed. min. okoliša i turizma	• Fond za zaštitu okoliša i energetske efikasnost • Fed.min. finansija • Min.vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH
Privatni sektor			
Civilni sektor	• Donatori	• NVO i građani	

TABELA 5: Mapiranje zainteresovanih strana u Srbiji

	Ključne zainteresovane strane	Primarne zainteresovane strane	Sekundarne zainteresovane strane
Država	• Asocijacija komisija za EE i predsjednici • Menadžeri za EE • Opštine • Lokalna komunalna preduzeća	• Min. građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture • Min. rudarstva i energetike	• Min. poljoprivrede • Min. finansija • Min. ekonomije • Min. EALS • Min. životne sredine • Min. trgovine, turizma i telekomunikacija
Privatni sektor			• Kompanije(građevina, proizvođači rasvjete i drugih materijala) • Privredna komora • BANKE(pružaoci zajmova)
Civilni sektor		• Fond eksperata • Univerziteti i akademska zajednica • Inženjerska komora	• NVO • Stručna udruženja

TABELA 6: Mapiranje zainteresovanih strana u Makedoniji

	Ključne zainteresovane strane	Primarne zainteresovane strane	Sekundarne zainteresovane strane
Država	- Min. ekonomije - Min. finansija - Min. saobraćaja i komunikacija - Opštine	- Min. za zaštitu životne sredine i prostorno planiranje - Agencija za energetiku	
Privatni sektor		- Privredna komora - Kompanije za distribuciju energije	
Civilni sektor	Donatori	- NVO - Građani	

TABELA 7: Mapiranje zainteresovanih strana na Kosovu

	Ključne zainteresovane strane	Primarne zainteresovane strane	Sekundarne zainteresovane strane
Država	- Društvo za javne usluge i prostorno planiranje - Opštine	- Min. za prostorno planiranje, Min. za trgovinu i industriju - Min. ekonomije i razvojni Agencija za E E	
Privatni sektor		- Američka komora - Privredna komora - Biznis alijansa	KEDS (Distribucija i snabijevanje električnom energijom)
Civilni sektor		- GIZ iS DC - Alijansa VO KOSID	- EU i USAID - AKERE - Udruženje arhitekata i inženjera

TABELA 8: Mapiranje zainteresovanih strana u Crnoj Gori

	Ključne zainteresovane strane	Primarne zainteresovane strane	Sekundarne zainteresovane strane
Država	- Min. ekonomije - Min. održivog razvoja i turizma - Opštine	- Opštinska odjeljenja za energetska upravljanje - Min. finansija - Min. unutrašnjih poslova	
Privatni sektor		Privredna komora, Odbor za energetska efikasnost	Montenegro Biznis Alijansa
Civilni sektor	- Mediji - Univerziteti	- Građani - Ekološke NVO	YIHR

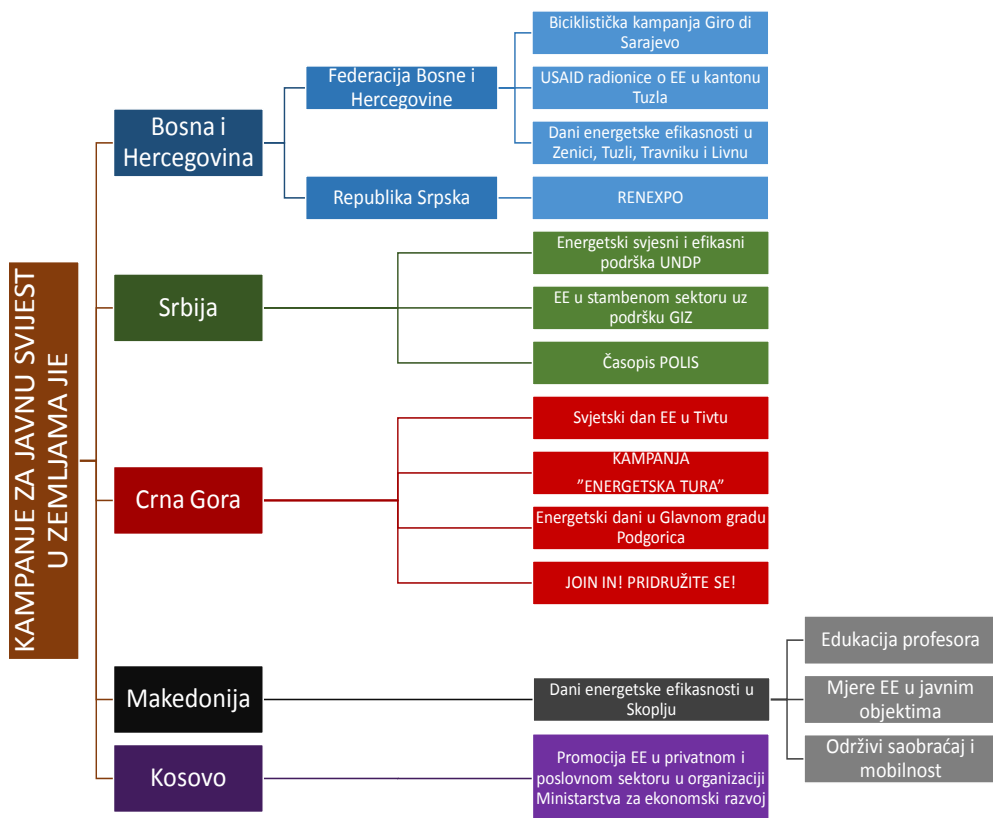
KANALI KOMUNIKACIJE I KAMPANJE ZA PODIZANJE SVIJESTI JAVNOSTI

Uspostavljanje kanala komunikacije i kontinuirane aktivnosti informisanja/edukacije usmjerene na podizanje javne svijesti su preduslovi za uspješnu realizaciju ove Mape puta, kao i za postavljanje čvrstih osnova za održivi energetske razvoj općina u zemljama Jugoistočne Europe. Neophodno je da se obezbijedi puna svijest svih zainteresovanih strana i efikasna promocija ove Mape puta.

U tu svrhu treba uraditi strategiju komunikacije kako bi se doprinijelo ostvarivanju sljedećih konkretnih ciljeva:

<i>Cilj 1:</i>	Informisanje javnosti o svim značajnim pitanjima koja se odnose na energetske održive općine u zemljama Jugoistočne Europe
<i>Cilj 2:</i>	Informisanje javnosti o neophodnosti rodne ravnopravnosti za uspješan održiv razvoj u zemljama Jugoistočne Europe i edukacija javnosti o najboljim načinima za ostvarivanje istog
<i>Cilj3:</i>	Informisanje zainteresovanih strana i potencijalnih korisnika na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou o mogućnostima finansiranja projekata održive energije
<i>Cilj 4:</i>	Obezbijediti kontinuiranu transparentnost realizacije projekata održive energije
<i>Cilj 5:</i>	Koordinirati sve aktivnosti komunikacije između saveza lokalnih samouprava i zainteresovanih strana u svim zemljama Jugoistočne Europe

Veliki broj informacija već postoji na različitim nivoima, a brojne promotivne kampanje u oblasti energetske efikasnosti se realizuju u svim zemljama Jugoistočne Europe.

SLIKA 13: Kampanje za podizanje javne svijesti u zemljama Jugoistočne Europe

Šest jednostavnih pravila za sprovođenje uspješne kampanje za podizanje javne svijesti od strane saveza lokalnih samouprava:

1. Uključiti informacije o energetskej efikasnosti u sve druge relevantne kampanje za podizanje svijesti javnosti koje su u toku,
2. Izbjegavati previše tehničke terminologije²²
3. Jasno objasniti pojmove i definicije,
4. Koristiti više od jednog kanala komunikacije (štampane i online),
5. Tražiti povratnu informaciju i/ili pozivati na djelovanje, makar u formi "sviđa mi se" i "podijeli",
6. Voditi računa o načelu rodne ravnopravnosti i primijeniti ga kad god je to moguće!

²² Energetske jedinice poput PJ su veoma korisne za eksperte/ekspertice da bi mjerili uštede energije, ali obični ljudi nemaju predstavu šta to znači.

Planiranje kampanje – zlatna pravila za uspostavljanje prave ravnoteže između kvaliteta, troškova i vremena:

Ako želite visok kvalitet i male troškove – treba vam vremena!

Ako imate malo vremena i mali budžet – nećete dobiti kvalitet!

Ako možete da prihvatite visoke troškove, možete dobiti dobar kvalitet u kratkom roku!

ONLINE kampanja

ONLINE kampanja pruža dobru ravnotežu između kvaliteta, troškova i vremena!

Otvaranje informativnog portala za energetiku od strane saveza lokalnih samouprava je prvi korak!²³

Na osnovu pretpostavke da savezi lokalnih samouprava u zemljama Jugoistočne Europe nemaju dovoljne finansijske resurse, mogu se primijeniti dva značajna elementa **ONLINE** kampanje:

- kampanja treba da bude jednostavna i kratka i treba sarađivati sa kampanjama drugih zainteresovanih strana,
- postavljanje linka za njihove internet stranice je brzo i omogućava uštedu troškova.

Ljudi vole da testiraju svoje znanje (kviz dueli su danas jedna od najrasprostranjenijih aplikacija). Iz tog razloga – ako ne znaju tačan odgovor – mogu tražiti više informacija.

Informativna kampanja se može pretvoriti iz **pružati informacije ljudima u ljudi traže informacije!**

Kviz omogućava korigovanje postojećih mitova/legendi i pogrešnih uvjerenja o različitim aspektima energije!

Kviz će podržati opšti cilj – veći broj posjetilaca informativnog portala saveza lokalnih samouprava o pitanjima energetike!

- kviz može usmjeriti građane na pitanje održive energije, dok na zabavan način mogu testirati svoje znanje,
- građani mogu tražiti detaljnije informacije ili opise realizovanih primjera (studije slučaja),
- mogu širiti informacije pomoću funkcije "pošalji prijatelju".

²³ Neki savezi lokalnih samouprava ga već imaju.

Online mediji omogućavaju da se sazna da li je neka strategija uspješna - prebrojavanjem i analiziranjem klikova na tipke. Dakle, strateški značajan zadnji korak u bilo kojem procesu komunikacije - evaluacija - uključena je u aktivnost bez bilo kakvih posebnih troškova (kao što je slučaj kod drugih procesa davanja povratne informacije).

Brojač će omogućiti da se izmjeri koliko puta su tražene dodatne informacije u vidu preuzimanja PDF dokumenata sa internet stranica saveza lokalnih samouprava. Brojanje posjetilaca koji su usmjereni/povezani na kviz na internet stranici zajednice pokazaće uspjeh saradnje između saveza lokalnih samouprava i šire javnosti.

Organizovanje općinskih Energetskih dana se pokazalo kao veoma uspješan instrument za podizanje javne svijesti.

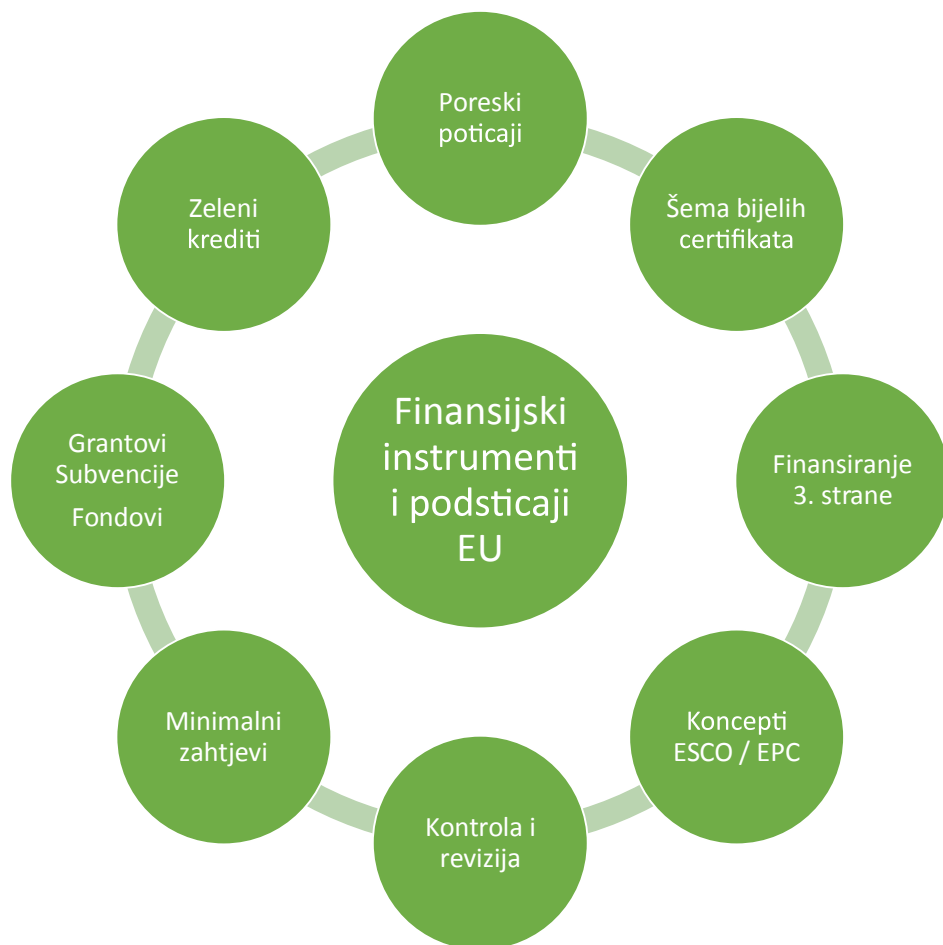
Aktivnosti tokom Energetskih dana su brojne i mogu uključivati:

- postavljanje promotivnih postera u raznim djelovima grada, organizovanje promotivno-informativnih TV i radio programa na osnovu aspekta rodne ravnopravnosti,
- organizaciju dana otvorenih vrata za energetski efikasne objekte kroz interakciju sa već realizovanim primjerima najbolje prakse,
- organizovanje kampanje *Jedan dan sedmično bez auta*,
- sprovođenje tematskih promotivno-informativnih kampanja u cilju podizanja javne svijesti o energetskej efikasnosti u objektima, sa temama poput:
 - o Kako izgraditi energetski efikasnu kuću- načela održive gradnje: pravilno orijentisanje i određivanje oblika objekta, termo izolacija vanjskog omotača, energetski efikasno zastakljivanje;
 - o Mjere energetske efikasnosti u domaćinstvima – isključivanje kućanskih aparata sa glavnog napajanja nakon korištenja (stand-by mode), termostatički ventili, št edna unutrašnja rasvjeta, kućanski aparati energetske klase A+++;
 - o Korištenje obnovljivih izvora energije u domaćinstvima - solarni sistemi za zagrijavanje vode, ugradnja fotonaponskih sistema, ugradnja toplotnih pumpi, bojlera na pelete.
- Realizacija edukativnih aktivnosti i programa, kao što su seminari ili radionice o klimatskim promjenama i potrošnji energije, namijenjene ciljnim grupama građana:
 - o aktivnosti u obdaništima: distribucija slikovnica, organizovanje igraonica na temu energetske efikasnosti,
 - o predavanja na temu korištenja obnovljivih izvora energije za učenike osnovnih i srednjih škola, umjetnički i literarni izrazi na temu klimatskih promjena i uštede energije,
- Organizovanje ekspertskih sastanaka, seminara, konferencija na temu energetske efikasnosti, obnovljivih izvora energije i ekološki prihvatljivih energenata;
- Organizovanje izložbi i sajмова sa najsavremenijim ekološkim tehnologijama u oblasti energetske efikasnosti, eko inovacija i obnovljivih izvora energije.

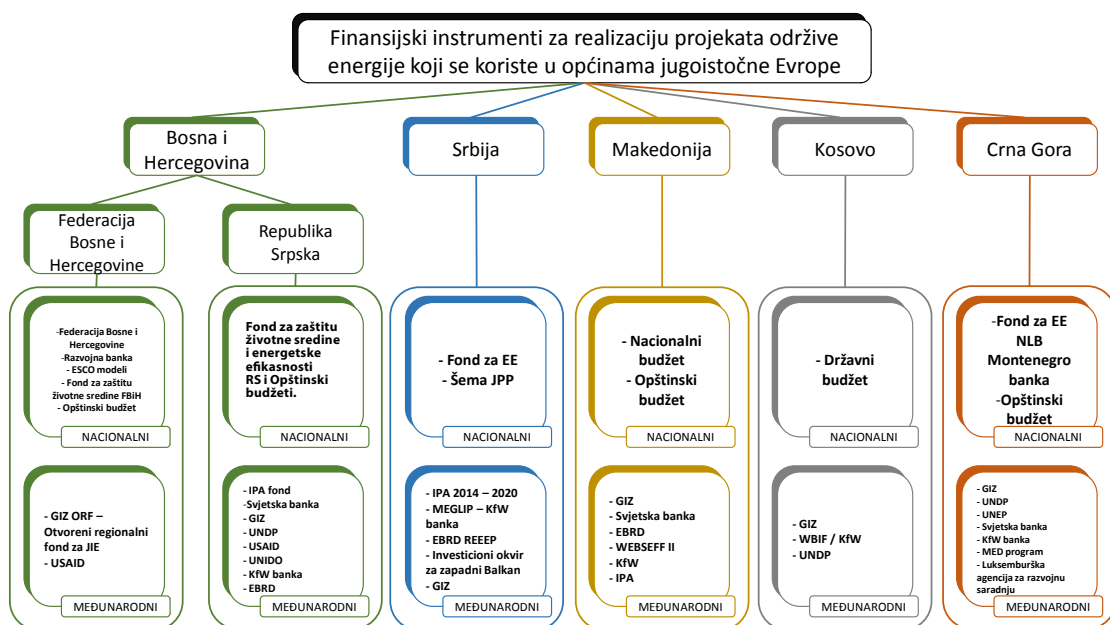
Važno je naglasiti da načela rodne ravnopravnosti/integrisanje načela rodne ravnopravnosti treba uključiti u izradu i distribuciju promotivnog materijala i materijala za podizanje javne svijesti, i treba ih uzeti u obzir prilikom realizacije bilo kojeg tipa događaja.

FINANSIJSKI INSTRUMENTI ZA RAZVOJ ENERGETSKI ODRŽIVE OPĆINE

Neki od finansijskih instrumenata koji se koriste u državama članicama EU, a koji se podjednako uspješno mogu primijeniti u zemljama Jugoistočne Europe.

SLIKA14: Dostupni finansijski mehanizmi u EU

SLIKA 15: Pregled međunarodnih i nacionalnih mehanizama koji se koriste za realizaciju projekata energetske efikasnosti u zemljama Jugoistočne Evrope

SLIKA 16: Međunarodni finansijski instrumenti za razvitak energetske održivosti općina u zemljama Jugoistočne Evrope

Programi europske teritorijalne saradnje (2014.-2020.) predstavljaju važan instrument Kohezione politike EU za podsticanje regionalne saradnje, sa ukupnim iznosom od 10,2 milijarde €. Prvi nivo realizacije je Regionalna razvojna agencija (RRA), a drugi Zajednički tehnički sekretarijat (ZTS).

Programi europske teritorijalne saradnje (2014.-2020.) obuhvataju:

- Međuregionalne programe
Interreg Europe IVc
Urbact III
 - Transnacionalne programe
Centralna Europa
Dunavski
Jadransko-jonski
Mediterranski
 - Prekogranične programe
- Zemlje Jugoistočne Europe su kvalifikovane da se prijave za Dunavski, Jadransko-jonski i Mediteranski transnacionalni program, kao i za razne prekogranične programe.

Dunavski transnacionalni programi

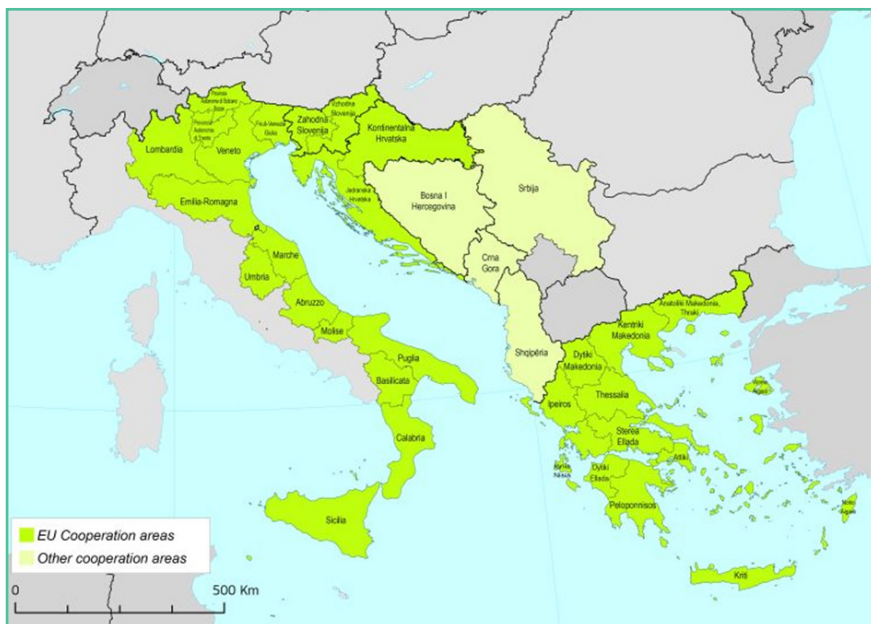
Geografsko područje: Njemačka, Republika Češka, Slovačka, Ukrajina, Moldavija, Rumunija, Bugarska, Mađarska, Austrija, Slovenija, Hrvatska, Srbija, Crna Gora i Bosna i Hercegovina.

SLIKA 17: DUNAV transnacionalni programi

Jadransko-jonski transnacionalni programi

Geografsko područje: Slovenija, Italija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Srbija, Albanija i Grčka

SLIKA 18:Jadransko-jonski transnacionalni programi

Mediterranski transnacionalni programi

Geografsko područje: Slovenija, Hrvatska, Srbija, Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Albanija, Italija, Francuska, Španija, Portugal, Grčka, Kipar.

SLIKA 19: Mediteranski transnacionalni programi

ZNAČAJNIJI PROJEKTI ENERGETSKE EFIKASNOSTI U OPĆINAMA U JUGOISTOČNOJ EUROPI

KOSOVO

Općina Peć

Projekat: **Grijanje na biomasu u osnovnoj školi Preparimi u Drelaju**

Finansiranje: Sida – Švedska agencija za međunarodnu razvojnu saradnju Fondacija CNVP²⁴

Kratki opis:

Ogrijevno drvo i klasične peći su zamijenjene sistemom sa savremenom tehnologijom za grijanje na biomasu. Drobilica drveta, proizvod LINDDANA TP (tip TP 160) u skladu sa Direktivom EK 2000/14/EC, dizajnirana je za usitnjavanje grana drveta prečnika oko 16 cm. Mašina je opremljena podizačem koji se koristi za podizanje mašine kranom ili viljuškarom. Kapacitet mašine je 59 kW, težina u kg 585, RPM 540 sa maksimalnim pritiskom do 150 bari. Skladište za automatsko punjenje bojlera iverjem postavljeno je iza škole, u blizini peći, sa otvorom koji obezbjeđuje ventilaciju drvnog materijala. Imajući u vidu da je obnovljiva energija i dalje koncept koji nije utvrđen na Kosovu, ključna stvar za sprovođenje ove studije slučaja svakako je bila primjena adekvatne i dokazane tehnologije za instalacije za grijanje na biomasu. Kao projekat koji vodi općina, a koji pokazuje ekonomsku izvodljivost zbog niže cijene iverja i veće efikasnosti, ovaj koncept predstavlja primjer obnovljive energije u općini Peć.

Općina Drenas (Glogovac)

Projekat: **Fotonaponska javna rasvjeta na trgu "Fehmi Lladrovci"**

Finansiranje: općinski budžet uz podršku Austrijske razvojne agencije (ADA)

Kratak opis:

Javna rasvjeta na trgu "Fehmi Lladrovci" (82 sijalice na 18,751.30 m²) zamijenjena je fotonaponskim sistemom i proširena na površinu od još 3.110 m². Trenutno se realizuje druga faza projekta i trebalo bi da se završi tokom 2015.godine.

Grad Priština

Projekat: **Kogeneracija u centralnom sistemu/ za grijanje u Prištini**

Finansiranje: Europska komisija (13 825 mil. €), Njemačka banka za razvoj (11 mil. €), Vlada Švedske (1,8 mil. €), Vlada Luksemburga (1.5 mil. €), općina Priština (2mil. €).

Kratak opis:

Cilj projekta je poboljšanje sistema za centralno grijanje u Prištini zamjenom lož ulja parom iz elektrane B na Kosovu. Projekat će imati 3 faze: sanacija, kogeneracija i širenje mreže, a koštaće više od 30 mil.€.

²⁴ CNVP ("Povezuje prirodne vrijednosti i ljude") - fondacija iz Holandije je organizacija nasljednica SNV (Holandska razvojna organizacija) na Balkanu. Osnovana zakonskim razdvajanjem, CNVP će nastaviti program SNV-a za šumarstvo i ruralni razvoj na Balkanu i šire.

MAKEDONIJA

Općina Berovo

Projekat: *Grijanje na biomasu u osnovnoj školi u selu Dvorište*

Finansiranje: Nacionalno udruženje privatnih vlasnika šuma u Makedoniji (NUPVŠ), općina Berovo, CNVP Makedonija i UNDP-GEF SGP Makedonija

Kratak opis:

Projekat koji je pokrenulo NUPVŠ, kao pionirski projekat za proizvodnju iverja u Makedoniji, obuhvatao je napredan sistem biomase sa bojlerom energetske efikasnosti od 95% u osnovnoj školi u selu Dvorište. Realizacija projekta je počela u decembru 2011. godine, a završena je 31. maja 2013. godine, sa ukupnim ulaganjem od oko 47.000 €.

Općina Karpoš

Projekat: *: Model subvencija za izgradnju energetske efikasne zgrade*

Kratak opis:

Karpoš je prva općina u Makedoniji koja je osmislila i uspješno realizovala petogodišnji Program energetske efikasnosti (2008.-2012.) i jedna je od malobrojnih gradova i općina u Jugoistočnoj Europi koja je uradila i zvanično usvojila Pravilnik o izgradnji zgrada. Najznačajnija uloga ovog Pravilnika je dvostruka: osim definisanja uslova izgradnje, definiše i model subvencija koji je usmjeren na podsticanje energetske efikasnosti u smislu toplotne izolacije objekata. Shodno članu 12. Pravilnika, može se ostvariti 20% povrata iznosa komunalnih taksi ako postavljena toplotna izolacija premašuje minimalne uslove propisane Pravilnikom za 10%, i ako se obnovljivi izvori energije koriste najmanje u jednu svrhu u istoj zgradi.

CRNA GORA

Prijestonica Cetinje

Projekat: *Beautiful Cetinje*

Finansiranje: UNDP, općinski budžet

Kratak opis:

Realizacija projekta je počela 2011. godine, a pokrenuo ga je i finansirao UNDP, uz saradnju i učešće lokalne samouprave Prijestonice Cetinje. Projekat se bavi ekonomskom revitalizacijom Prijestonice kroz urbanu rekonstrukciju kulturnog bogatstva uzimajući u obzir energetske efikasnost, pružanje stručne obuke, podršku malim preduzećima i podsticanje ideja sa zelenim dizajnom i inovacija u sveukupnom urbanom razvoju.

Ostvareni rezultati su:

- rekonstruisan je glavni gradski trg – Trg kralja Nikole: trg je popločan, zamijenjen je urbani mobilijar i rasvjeta,
- rekonstruisana je zgrada Muzičke akademije (bivša britanska ambasada) - urađena je termo izolacija fasade i krova, a zamijenjene su i instalacije za grijanje i fasadni prozori i vrata,
- rekonstruisana je stara bolnica "Danilo I" - zamjena spoljašnjih vrata i prozora, zamjena krova termo izolacijom, termo i hidro izolacija poda i popravka fasade.

Općina Tivat

Projekat: **Održivi razvoj energetike u općini Tivat**

Kratak opis:

Nacrt Odluke o razvoju općinskog zemljišta općine Tivat uključuje smanjenje komunalne takse od 150 Eura/m² za sve investitore koji predviđaju mogućnost ugradnje solarnih sistema u zgrade za potrebe grijanje vode, grijanja ili hlađenja prostora. Dalje, Općina Tivat je potpisala Sporazum sa NLB Montenegro bankom za otvaranje posebnog računa sa 15.000 EUR za subvencije domaćinstvima za termo izolaciju i zamjenu spoljnjih vrata. U planu je i zamjena javne rasvjete kroz ESCO koncept, kao i određivanje Dana bez automobila.

Glavni grad Podgorica

Projekat: **Održivi razvoj energetike u glavnom gradu Podgorica**

Kratak opis:

Održivi razvoj energetike u glavnom gradu Podgorica zasnivao se na sljedećim projektima održive energije:

- izmještanje saobraćajne mreže iz I zone grada,
- iznalaženje posebnih infrastrukturnih rješenja koja doprinose bržem protoku učesnika saobraćaja (kružni tokovi),
- organizovanje edukativno-promotivnih kampanja, tribina i radionica (Dan obnovljivih izvora, Energetski dani Podgorice, itd.),
- izgradnja i rekonstrukcija objekata u vlasništvu Glavnog grada, u skladu sa niskoenergetskim standardima,
- urađena je termo izolacija vanjskog omotača zgrada za kolektivno stanovanje kroz sistem finansiranja 50% -50% (glavni grad - građani),
- urađeno je idejno rješenje za rekonstrukciju trotoara i biciklističkih staza u određenim djelovima grada,
- na deponiji "Livade" se realizuju aktivnosti na proizvodnji električne energije i tople vode iz biogasa sa deponije, kao i proizvodnje električne energije pomoću solarnih panela.

BOSNA I HERCEGOVINA

Razne općine u FBiH i RS

Projekat: **Program Beacon scheme**

Kratak opis:

Program Beacon scheme je zvanično pokrenut 2005. godine, a od 2009. godine ga finansira Federalno ministarstvo pravde i Ministarstvo lokalne samouprave Republike Srpske. Beacon scheme se fokusira na identifikovanje, nagrađivanje i promovisanje najboljih praksi lokalnih zajednica u Bosni i Hercegovini, u realizaciji Saveza općina i gradova Federacije BiH i Saveza općina i gradova RS. U programu Beacon scheme je učestvovalo više od 70% općina

iz BiH u proteklih sedam godina, a dodijeljena je 41 Beacon nagrada. Nagrade su dodijeljene u oblasti energetske efikasnosti u zgradama, registrovanja i upravljanja sredstvima i za ostvarivanje strateških ciljeva kroz saradnju sa nevladinim organizacijama. Beacon status u oblasti energetske efikasnosti u zgradama pripao je općinama Tuzla i Gradiška.

Grad Zenica, FBiH

Projekat: *Toplana na biomasu u naselju Nemila*

Kratak opis:

Naselje Nemila je saobraćajni, ekonomski i najgušće naseljeni centar sjevernog dijela grada Zenica, sa oko 19,000 stanovnika. Godine 2011. Grad Zenica i Razvojna agencija Češke su potpisali Memorandum o razumijevanju za realizaciju projekta "Korištenje obnovljivih izvora energije za sistem centralnog grijanja u naselju Nemila", koji je podrazumijevao izgradnju toplane na biomasu i prateće infrastrukture u naselju Nemila u periodu 2011-2013. Vlada Republike Češke je sufinansirala projekat sa 1.48 miliona EUR, a Grad Zenica je uložila oko 2 miliona EUR. Projekat je realizovan u periodu od 2011. do 2013. i uspješno je završen u oktobru 2013. godine.

Općina Gradiška, Republika Srpska

Projekat: *Novi sistem grijanja na biomasu*

Kratak opis :

Jedan od najvećih projekata energetske efikasnosti u općini Gradiška je rekonstrukcija gradskog sistema za daljinsko grijanje, koji je realizovan u privatno-javnom partnerstvu Javnog komunalnog preduzeća Toplana i kompanije IEE d.o.o. iz Banja Luke. Glavni cilj projekta, koji je započet u januaru 2014. godine, je efikasno korištenje biomase za grijanje oko 2000 potrošača (uglavnom domaćinstva i uslužni objekti) u gradu Gradiška.

SRBIJA

Razne općine u Srbiji

Projekat: *Projekat energetske efikasnosti u Srbiji (SEEP – Podrška projektovanju i nadzoru za potrebe poboljšanja energetske efikasnosti u javnim objektima u Srbiji)*

Finansiranje: kredit Svjetske banke

Kratak opis:

Projekat energetske efikasnosti u Srbiji, koji je realizovan u periodu 2005.-2008., obuhvatao je energetske efikasno renoviranje 28 javnih objekata u Srbiji (12 bolnica i 16 škola). Najznačajniji cilj projekta bio je poboljšanje energetske efikasnosti u javnim objektima u Srbiji i verifikacija utroška energije i troškova, kao i smanjenja emisije CO₂, koja je ostvarena sprovođenjem mjera energetske efikasnosti. Ostvarene su značajne uštede u potrošnji energije kod svih renoviranih objekata, a godišnje uštede su se kretale od 15% do 63%, sa prosjekom od 40% na nivou cjelokupnog projekta. Povezana godišnja smanjenja emisije CO₂ kretala su se od 15% do 64%, sa prosjekom od 42%. Prosti period otplate je bio oko 7.5 godina.

Općina Varvarin

Projekat: **Modernizacija sistema javne rasvjete**

Finansiranje: Dio "Programa ulaganja manjeg obima projekta GTZ "Modernizacija općinskih usluga", koji je finansiralo Savezno ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj Njemačke (BMZ).

Kratak opis:

Najznačajniji ciljevi projekta, koji je započeo 2007. godine, bili su:

- ostvarivanje uštede u električnoj energiji i održavanju i, shodno tome, uštede u općinskom budžetu,
- poboljšanje kvaliteta usluga,
- obezbjeđivanje vidljivosti ušteda u energiji/CO₂/budžetu za širu javnost u cilju promovisanja mjera energetske efikasnosti,
- omogućavanje stalnog praćenja sistema učinka općinskih službenika.

Projekat je obuhvatio zamjenu 435 zastarjelih svjetiljki sa živinim sijalicama izvorima svjetlosti od natrijuma pod visokim pritiskom, kao i postavljanje naprednog sistema za monitoring ulične rasvjete (online predstavljanje parametara sistema ulične rasvjete, tj. Energetski sat).

RODNA RAVNOPRAVNOST U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE

Rodna ravnopravnost predstavlja suštinski faktor u ostvarivanju održive promjene i, samim tim, čini jednu od ključnih vrijednosti na kojima počiva ova Mapa puta.

Procedure diferencirane po rodu i dosljedni naponi u pravcu obezbjeđivanja da žene i muškarci uživaju jednake mogućnosti spadaju u odlike koje treba da definišu sektor energetike u zemljama Jugoistočne Europe²⁵.

Razvoj pristupa za prevazilaženje rodne neravnopravnosti zahtijeva poznavanje ne-sklada u odnosima polova²⁶. Znanje o uticajima pristupa promjene je podjednako važno. Pravilno upravljanje znanjem pomaže proširenju ovog praktičnog znanja, čime se poseban akcenat stavlja na procesuiranje dobrih praksi.

Odnos između žena i muškaraca u zemljama Jugoistočne Europe je bio pod značajnim uticajem nedavne historije i aktivnosti vlada u procesu obnavljanja nakon konflikta, izgradnje države i pristupanja EU²⁷. Iako postoji sveobuhvatan zakonski i politički okvir o rodnoj ravnopravnosti, žene zapravo ne uživaju jednaka prava. Ograničena pažnja se posvećuje nacionalnim akcionim planovima za rodnu ravnopravnost; nedovoljno su budžetirani i slabo se sprovede²⁸.

Spona između rodne (ne)ravnopravnosti, energetike, životne sredine i klimatskih promjena je i dalje neistražena u zemljama Jugoistočne Europe. Jedina dostupna publikacija je odjeljak na temu rodne ravnopravnosti u makedonskoj Trećoj nacionalnoj komunikaciji o klimatskim promjenama, koja je urađena u okviru izvještavanja o napretku zemlje u odnosu na Okvirnu konvenciju Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama (UNFCCC) u 2014. godini. Ovaj odjeljak je izniman za region. On daje detaljan pregled pitanja rodne ravnopravnosti i klimatskih promjena u Makedoniji. Dokument sadrži indikatore rodne ravnopravnosti i klimatskih promjena, kao i prijedlog Akcionog plana za rodnu ravnopravnost i prilagođavanje i ublažavanje klimatskih promjena. Od 42 predložene aktivnosti koje se odnose na pitanja rodne ravnopravnosti, 11 je neposredno relevantno za energetska efikasnost.

Zemlje Jugoistočne Europe karakteriše kontinuirana nejednakost između žena i muškaraca i oni se suočavaju sa uporedivim izazovima koji se tiču diskriminacije žena (visoka stopa nezaposlenosti žena i stopa neaktivnosti; neplaćena njega koju pružaju gotovo isključivo žene; mala zastupljenost žena u donošenju odluka; veoma rodno orijentisani profili zanimanja i obrazovanja; visoka učestalost porodičnog nasilja). Relevantni procesi reforme dijele relativno sličnu dinamiku. U određenom stepenu, aktivnosti funkcionišu u sveobuhvatnom okruženju u kojem su direktive EU usmjerene na veću jednakost polova. Istovremeno, dinamiku u ovim ekonomijama u tranziciji karakteriše traganje za novim nacionalnim identitetom, što je generalno podržano okretanjem ka tradicionalnim - i veoma stereotipnim i neujednačenim - rodnim normama i vrijednostima. Rezultat toga je da se odnosi između žena i muškaraca stalno osporavaju, o njima se pregovara i iznova se definišu, kao što je slučaj i sa njihovom vezom u odnosu na državu. Izazovi koji su posljedica navedenog su posebno očigledni u jako spornim oblastima poput energetske upravljanja, kao i u trenutnom stanju na polju rodne ravnopravnosti. Dinamika je pod dodatnim uticajem postojeće ekonomske i finansijske krize.

²⁵ GIZ Strategija rodne ravnopravnosti, mart 2012.

²⁶ GIZ Strategija rodne ravnopravnosti, mart 2012.

²⁷ Dr. Dolly Wittberger, ORF energetska efikasnost - ocjena rodne ravnopravnosti, decembar 2014.

²⁸ Dr. Dolly Wittberger, ORF energetska efikasnost - ocjena rodne ravnopravnosti, decembar 2014.

Najveći izazovi za poboljšanje rodne ravnopravnosti u sektoru energetske efikasnosti u zemljama Jugoistočne Europe su:

- premali broj osoba, uključujući nekoliko žena, koje razumiju direktan uticaj energetike i energetske neefikasnosti na njih, a koje znaju koje konkretne aktivnosti da preduzmu u vezi sa tim,
- premali broj eksperata/ekspertica za energetske efikasnosti i pitanja rodne ravnopravnosti i premali broj eksperata/ekspertica za pitanja rodne ravnopravnosti koji poznaju pitanja energetske efikasnosti,
- nedostatak sprovođenja politika rodne ravnopravnosti, kao i nedostatak intervencija za integrisanje pitanja rodne ravnopravnosti, generalno, a naročito u sektoru energetike,
- ograničena zastupljenost i učešće žena u sektoru energetike (donošenje politike, zapošljavanje, obrazovanje/studije/obuka, učešće građana),
- nedostatak napora u pravcu podizanja svijesti i senzibilizacije u vezi sa aspektima rodne ravnopravnosti u sektoru energetike, uključujući energetske efikasnosti,
- nedostatak temeljnih podataka o energetici, a naročito nedostatak podataka o rodnoj dimenziji obezbjeđivanja energije, korištenja, izvora, siromaštva i neefikasnosti (na nivou podataka, analiza, studija),
- nedostatak rodno osjetljivih pilot projekata i, samim tim, nedostatak iskustva u pokazivanju načina za rješavanje energetskog siromaštva i pitanja energetske efikasnosti na praktičan i rodno osjetljiv način,
- studije o energetske siromaštva, npr., "Energetsko siromaštvo u Makedoniji" (Analytica, 2013) postepeno se pojavljuju; međutim, nije uzet u obzir diferencirani uticaj i implikacije na žene i muškarce. Nedostaju podaci o energetske siromaštva razvrstani po polu,
- odljev mozgova (mladi eksperti, uključujući i mali broj žena, napuštaju zemlju),
- žene su gotovo isključivo odgovorne za pružanje neplaćene njege (domaćinstvo, briga o djeci, njega bolesnih i njega starih lica), što predstavlja nedovoljnu iskorištenost ljudskih kapaciteta i resursa i u velikoj mjeri doprinosi vremenskom opterećenju žena,
- povoljniji uslovi za zapošljavanje žena.

Preporuke za poboljšanje rodne ravnopravnosti u sektoru energetike u zemljama Jugoistočne Europe:

- povećanje nacionalnog poštovanja obaveze o prikupljanju podataka razvrstanih po polu (čak kroz analize, tumačenje, uz sedmično praćenje),
- rodna ravnopravnost kao zahtjev u dokumentima aplikacija za mehanizme finansiranja EU (npr., IPA II, programi europske teritorijalne saradnje Horizon 2020, CIVITAS, Elena, itd.),
- praćenje rodne ravnopravnosti u projektima, izradi politika, strategija, realizaciji događaja, itd.,
- primjena rodno odgovornog budžetiranja (ROB),
- kontakt osobe za pitanja rodne ravnopravnosti ili eksperti/ekspertice za rodnu ravnopravnost kao obavezni zaposleni u javnim ustanovama i organizacijama,
- postojanje ili angažovanje snažne ženske tehničke ekspertize u javnim ustanovama,
- koristiti činjenicu da ekonomska kriza i velika nezaposlenost mladih usmjerava djevojke ka inovativnim, savremenim i tržišno orijentisanim, tj. tehničkim oblastima studija, kao mehanizma ekonomskog opstanka, što predstavlja rodnu prednost,
- aktivnosti za podizanje javne svijesti o pitanjima rodne ravnopravnosti.

Može se zaključiti da ostvarivanje ciljeva rodne ravnopravnosti predstavlja izazov, ali se može premostiti, kako je prikazano u ovoj Mapi puta. To omogućavaju navedeni jednostavni pristupi. Takođe, podrška koju pružaju međunarodne organizacije poput GIZ, UN, SIDA, itd., ali i nacionalne agencije za rodnu ravnopravnost, omogućava integrisanje načela rodne ravnopravnosti u energetska efikasnost, tim prije ako se ima u vidu da postoje relevantne politike i strategije rodne ravnopravnosti. To su pokazale brojne organizacije i projekti u regionu. Stoga, nema opravdanog razloga da sektor energetske efikasnosti bude izuzetak u tom pogledu.

NAJBOLJI NAČINI ZA RAZVOJ ENERGETSKI RACIONALNE (SMART) OPĆINE U JUGOISTOČNOJ EUROPI

Aktivnosti koje treba preduzeti u cilju uspostavljanja SMART općine u Jugoistočnoj Europi podijeljene su u 6 najznačajnijih kategorija:

- strateške,
- zakonodavne i regulatorne,
- tehničke,
- fiskalne/finansijske,
- komunikacija/jačanje kapaciteta,
- istraživanja i razvoj

S T R A T E Š K E	Uspostavljanje podrške na političkom nivou za uspostavljanje SMART općine u Jugoistočnoj Europi
	Formirati nezavisnu komisiju za kontinuirano praćenje i izvještavanje o napretku u razvoju SMART općine u Jugoistočnoj Europi, uključujući davanje preporuka za poboljšanja i periodična ažuriranja.
	Izvršiti sistematsku ocjenu barijera u svakom segmentu razvoja energetski održive općine i definisati političke odgovore za rješavanje svake barijere.
	Utvrđiti ciljeve za iskorjenjivanje siromaštva goriva kroz poboljšanja energetskog učinka objekata u općinama Jugoistočne Europe.
	Definisati holističke ciljeve na nivou politika, kroz koje se integrišu i ostvaruju ciljevi u relevantnim oblastima, npr., održiva urbanizacija, efikasnost resursa, održiva izgradnja, održiva mobilnost, LED javna rasvjeta, itd.
	Odrediti široku grupu zainteresovanih strana kao forum za konsultacije, formulisanje politike i davanje mišljenja o praktičnim pitanjima i barijerama za razvoj energetski održive općine, uključujući načela rodne ravnopravnosti.
	Pokazati liderstvo kroz ubrzano sprovođenje mjera energetske efikasnosti u javnim objektima (javni objekti, javna vozila, javna rasvjeta, itd.) kao najboljih primjera za objekte u privatnom vlasništvu (domaćinstva, privredni objekti, privatna vozila, itd.)

Z A K O N O D A V N E	Identifikovati okidače i uraditi relevantno nacionalno zakonodavstvo u oblasti energetske efikasnosti u cilju podsticanja razvoja energetski održive općine.
	Uraditi i sprovesti propise o energetske efikasnosti na nivou općina, uključujući rodnu ravnopravnost kao tematsko pitanje.
	Omogućiti podizanje nivoa energetskog učinka svih javnih objekata na viši nivo.
	Uraditi nacionalne strategije koje se tiču lokalnog angažovanja tehnologija sa niskim/nultim ugljikom kako bi se obezbijedilo uspostavljanje pozitivnog okruženja za energetski održivu općinu.
	Omogućiti podizanje energetskog učinka javne rasvjete na viši nivo.
	Naložiti podizanje energetskog učinka najmanje energetski efikasnih objekata na viši nivo, npr., ograničavanjem prodaje ili iznajmljivanja objekata u kategorijama sa najnižim energetskim učinkom.
	Razviti i primijeniti sistem monitoringa i verifikacije za razvoj energetski održive općine.

T E H N I Č K E	Razviti standarde koji se progresivno i redovno ojačavaju kao odgovor na iskustva i nova tehnološka rješenja.
	Analizirati potencijal za daljinski sisteme grijanja u cilju obezbjeđivanja efikasne energije sa niskim sadržajem ugljika.
	Obezbijediti odgovarajući monitoring i poštovanje građevinskih propisa.
	Razviti pakete rješenja koja se mogu primijeniti kod sličnih tipova objekata.
	Uvesti standarde kvaliteta/sisteme certifikacije za montere i proizvode (uključujući pakete rješenja).
	Obezbijediti odgovarajući monitoring i poštovanje standarda za javnu rasvjetu.
	Primijeniti rješenja visoke tehnologije u saobraćajnom sektoru (pametne semafore, mjerače protoka saobraćaja, itd.).

F I N A N S I J S K E	Obezbijediti izvore finansiranja za razvoj energetski održive općine i mehanizme koji djelotvorno privlače privatni kapital
	Uračunati novčanu vrijednostpratećih koristi (npr., zdravlje, zapošljavanje, itd.) u odluke o javnom finansiranju.
	Razviti načine finansiranja, koji su namjenski urađeni za konkretne segmente tržišta i pružaju jednostavan ("sve na jednom mjestu") i komercijalno privlačan izvor finansiranja različitih mjera energetske efikasnosti.
	Razviti mehanizme za podsticanje mjera energetske efikasnosti posredstvom finansiranja treće strane, npr. ESCO, EPC.
	Ojačati mehanizme za određivanje cijena energije/ugljika kako bi se dali pravi ekonomski signali.
	Ukinuti subvencije za fosilna goriva kako bi se eliminisali pogrešni podsticaji koji obeshrabruju ulaganja.
	Razmotriti mehanizme "bonus-malus", npr., sisteme oporezivanja nekretnina (kojima se nagrađuju objekti sa visokim energetskim učinkom, a kažnjavaju objekti sa lošim energetskim učinkom) i određivanje cijena energije.

K A P A C I T E T	Uspostaviti javno dostupnu bazu podataka koja pokazuje energetski učinak renoviranih objekata i daje informacije o načinu sprovođenja temeljnijeg renoviranja.
	Utvrđiti vještine i pripremiti programe obuke koji obuhvataju ključna zanimanja i discipline.
	Uspostaviti mreže u zemljama Jugoistočne Europe za razmjenu znanja i iskustava.
	Podstaci razvoj lanca industrije za lokalno snabdijevanje u svrhu ostvarivanja maksimalnih makroekonomskih koristi i za smanjivanje povezanih emisija CO2.
	Razviti promotivne aktivnosti i aktivnosti diseminacije kojima se javnost senzibilizuje da preduzima mjere energetske efikasnosti, uzimajući u obzir aspekt rodne ravnopravnosti.
	Informisati i komunicirati redovno i javno o napretku u razvoju energetski održive općine.
	Uključiti sve zainteresovane strane u sve faze razvoja energetski održive općine.

I & R	Podržati istraživačke, razvojne i pokazne projekte u smislu primjene novih i poboljšanih tehnologija i tehnika za razvoj energetski održive općine.
	Uključiti zainteresovane strane u oblasti istraživanja i razvoja u sve faze razvoja energetski održive općine.

21 KORAK KA SMART OPĆINI U JUGOISTOČNOJ EUROPI

1.	Dati javnu izjavu o SMART općini u Jugoistočnoj Europi.
2.	Izgraditi uspješnu organizacionu strukturu, uključujući načela rodne ravnopravnosti.
3.	Iskoristiti međunarodno odobrenje i podršku.
4.	Iskoristiti ohrabrenje i primjere drugih pionira u ovoj oblasti.
5.	Iskoristiti pristupanje Sporazumu gradonačelnika i izradu SEAP-a.
6.	Identifikovanje konkretnih mjera za poboljšanje stanja u energetici u općinama.
7.	Smanjenje troškova kroz energetska efikasnost i savremene tehnologije u energetici.
8.	Staviti na raspolaganje korisne instrumente za SMART općine u Jugoistočnoj Europi.
9.	Osnaživanje ekonomskog razvoja općine.
10.	Saradnja među općinama usmjerena na energetska održiv razvoj.
11.	Mogućnost učešća građana.
12.	Osnaživanje lokalne ekonomije kroz lokalne radove- lokalni izvođači.
13.	Uštede u potrošnji energije i, samim tim, ušteda troškova kroz energetska efikasnost- preračunato u lokalnu ekonomiju.
14.	Studije slučaja/učenje od drugih općina: razmjena iskustava i najboljih praksi.
15.	Instrumenti koji su na raspolaganju za održavanje praćenja emisija CO2 na nivou općine.
16.	Razvoj praktičnog znanja u SMART općinama u Jugoistočnoj Europi.
17.	Ekonomski razvoj kroz otvaranje novih (zelenih) radnih mjesta, uzimajući u obzir aspekt rodne ravnopravnosti, i kroz rješavanje nedovoljne zastupljenosti žena u energetska efikasnosti.
18.	Kontinuirana edukacija i informativne kampanje za podizanje javne svijesti: znanje je moć, a aspekt rodne ravnopravnosti je jedini pravi put u održivu budućnost!
19.	Identifikovanje finansijskih instrumenata za sprovođenje mjera energetska efikasnosti.
20.	Poboljšanje životnog standarda u SMART općinama u Jugoistočnoj Europi kroz smanjenje troškova energije.

